rijksuniversiteit groningen

Magazine voor alumni en relaties
Nummer 2, juli 2019

Broerstraat 5

In dit nummer:

Darmen, ons tweede brein
Vakantietips boekvertalers
Wonen in Artis
Krimp: geen leegte maar ruimte
Onderzoeker op Lowlands

Alumnus van het Jaar
Christiaan Triebert

rijksuniversiteit groningen

Waar reflecteren leiders op Europa?

Wijs leiderschap

Steeds meer executives constateren dat wijs en betrokken leiderschap naast kennis en analyse ook reflectie vereist. En distantie. En de durf mening en oordeel even op te schorten. Confucius zei het al: 'ware wijsheid gaat voorbij aan kennis'. Ruimte geven aan anderen en aan afwijkende opvattingen scherpt de eigen visie, versterkt het draagvlak en optimaliseert het resultaat. Met open geest zoeken naar de andere kant van de medaille en naar de samenhang der dingen is daarbij een grondhouding. Net als het opvatten van visie, strategie en realisatie als onderdelen van een evolutionair proces: nooit statisch of absoluut, maar stromend en dynamisch. Deelnemers aan Comenius' leiderschapsprogramma's zijn krachtige mensen met een open geest en een wijde, onderzoekende blik. Vrijdenkers onder elkaar, die alles willen verkennen.

Informatie

Start European Leadership Course:
27 november 2019

Meld u aan voor de informatiebijeenkomst te Leusden van 2 oktober 2019. Neem voor vragen contact op met adviseur Clara Smits via 033 - 422 99 29. Of kijk voor meer informatie op comeniusleergang.nl/europa

European Leadership Course

Internationaal, academisch executiveprogramma dat leiders verrijkt en inspireert tot creatief en innovatief inspelen op veranderingen. Vooraanstaande wetenschappers, filosofen, schrijvers en kunstenaars dagen deelnemers uit tot scherpzinnigheid én reflectie aan enkele van Europa's oudste universiteiten: Leuven, Heidelberg, Bologna, Praag, Cambridge, Groningen en Granada.

It's Europe, stupid

Krachtig is het appel van het Midden-Oosten, de Verenigde Staten, China en Rusland op Europa: waar wil het 'Avondland' politiek, economisch en moreel staan? Deze ontwikkeling, die in de kern gaat over macht en leiderschap en over identiteit en loyaliteit, laat geen Europeaan onberoerd. Urgent en complex is de uitdaging je te verhouden tot Europa, met zijn culturele tradities, zijn wapenfeiten en zijn twijfels en dromen. Hiertoe verkennen deelnemers tijdens zeven, meerdaagse modules in de genoemde steden wortels én actuele dilemma's van wetenschapsgebieden die Europa mede hebben gevormd. Het zijn Filosofie, Theologie, Geneeskunde, Recht, Kunst, Natuurkunde, Economie, Politicologie en Sociologie.

Bildung

Comenius' European Leadership Course is een moderne variant op de klassieke Grand Tour. Al eeuwenlang scherpen Europese intellectuelen geest en professie 'in den vreemde', op afstand van het vertrouwde. Van Goethe en Liszt tot Stendhal en Ingres: deze en andere reizigers gaat het om 'Bildung'. Om persoonlijke groei en wijsheid, voorbij kennis en vakmanschap. Daarbij is de richting omlijnd, maar de uitkomsten kunnen verkeren.

Voor wie

Comenius nodigt bestuurders, directeuren, DGA's, toezichthouders en senior managers uit om deel te nemen aan dit unieke leiderschapsprogramma.

Comenius
voor wie alles al denkt te weten

In samenwerking met:

ASSOCIATIE KU LEUVEN · UNIVERSITÄT HEIDELBERG · UNIVERSITY OF CAMBRIDGE

Comenius is:

connected to FREIA

REDACTIONEEL

REDACTIEB5@RUG.NL

Met een vorsende blik en goed in het pak staat Christiaan Triebert op de cover. Zo had de Nederlands-New Yorkse fotograaf Pieter Henket het bedacht. Onze Alumnus van het Jaar heeft het immers op zijn 28e al geschopt tot onderzoeker in dienst van de *New York Times*. Daarvóór werkte hij voor onderzoekscollectief Bellingcat en gaf hij over de hele wereld workshops en lezingen hoe je 'open internet sources' kan gebruiken in de journalistiek. Als fervent lifter had de student Internationale Betrekkingen & Internationale Organisaties die wereld inmiddels goed leren kennen. In Syrië, Rusland of Soedan bijvoorbeeld was hij te gast bij vele wildvreemde, maar altijd vriendelijke mensen. Tegenwoordig volgt hij in diezelfde landen vooral de conflicten, vanachter zijn pc.

Het werk van Sahar El Aidy is op een andere manier grensoverschrijdend. Zij probeert de driehoeksverhouding tussen darmen, darmflora en onze hersenen te ontrafelen. Dat daar niet alleen onze afweer, maar zelfs stemming en gedrag beïnvloed worden, blijft de nieuwsgierigheid oneindig prikkelen.

Over twee vrouwen uit onze academische gemeenschap was er afgelopen juni groot nieuws: Amina Helmi, die in het decembernummer van *Broerstraat 5* nog stralend op de voorkant stond, heeft de Spinozapremie ontvangen. Verder werd bekend dat Cisca Wijmenga de nieuwe rector magnificus van de RUG wordt. Ook aan haar is – in 2015 – de Spinozapremie toegekend en ook zij prijkte toen op de cover van dit magazine. In een volgende editie zult u ongetwijfeld meer over hen lezen.

In dit zomernummer komt een waaier aan onderwerpen aan bod, van Artis tot krimp en van Lowlands tot rurale wrokkigheid. Wie daarna het lezen nog niet moe is, kan de vakantie verder vieren met boeken die door alumni zijn geschreven. Of vertaald.

Een fijne zomer gewenst!

COVER CHRISTIAAN TRIEBERT, ALUMNUS VAN HET JAAR

INHOUD

COVER **PIETER HENKET**

4
'It's out there, on the internet'
Als lifter reisde Alumnus van het Jaar Christiaan Triebert de wereld rond en nu, als onderzoeksjournalist, vanachter zijn pc.

7
Fotocollage
Terugblik op de lustrumviering van 405 jaar Groningse universiteit

8
De vrolijke darm
Sahar El Aidy ontrafelt de connectie tussen onze darmen, hun microbewoners en onze stemming.

10
Alumnus schrijft boek

11
Ain Wondre Stad
Tsead Bruinja

13
Alumnus in het buitenland
Sahra Wagenknecht, fractievoorzitter Die LINKE in de Bondsdag.

14
Antwoord op rurale wrokkigheid
Op de faculteit Campus Fryslân bestudeert Caspar van den Berg groeiende regionale verschillen in welvarendheid en wereldbeeld.

16
Foto
Selwerdflats ca 1970

18
Vakantietips van boekvertalers
Vertalers van onder meer Henning Mankell, Margaret Atwood en Fjodor Dostojevski, vertellen over hun vak.

20
Afstuderen in twee etappes
Voor bewegingswetenschapper, maar vooral wielrencoach Adriaan Helmantel was het een erezaak.

21
'Artis is meer dan een dierentuin'
De woonkamer van Rembrandt Sutorius kijkt uit op jaguars en vale gieren.

22
Krimp begeleiden, niet bestrijden
'Krimphoogleraar' Bettina Bock: 'Ruimte is iets dat je tot bloei kunt brengen'.

24
Start-up bedrijf maakt hightech vanille
Haar proefschrift zit nog in de pijplijn, maar ze is wél oprichter en CEO van EV Biotech.

25
Front row onderzoek op Lowlands
Festivalbezoekers zijn enthousiaste proefpersonen.

26
Alumni Actief en **Agenda**

27
Ubbo Emmius Fonds
Onderzoek naar reddend microleven op de kwelder

30
Kop d'r bie en **Colofon**

32
Alumni Achteraf:
Rechten

‘It’s out there,
on the internet’

Alumnus van het jaar: Christiaan Triebert

JURGEN TIEKSTRA PIETER HENKET

ALUMNUS VAN HET JAAR

CHRISTIAANTRIEBERT.FORMAT.COM

Voor het eerst heeft **Christiaan Triebert** een eigen woning. In Brooklyn. De 28-jarige 'Visual Investigations Journalist at The New York Times' wordt over de hele wereld gevraagd te komen vertellen hoe je met open internetbronnen de feiten boven water krijgt. De academische basis hiervoor is gelegd in Groningen, waar de RUG Triebert nu heeft verkozen tot Alumnus van het Jaar. De huldiging is op 2 september tijdens de opening van het Academisch Jaar.

Met zijn hoogblonde, achterovergekamde haar heeft hij iets weg van een jonge Julian Asssange. Het is half juni en Christiaan Triebert (28), oud-student uit Groningen, is dankzij een video-verbinding aanwezig in het praatprogramma op CNN van Christiane Amanpour, om te praten over het onderzoekscollectief Bellingcat waar hij tot begin dit jaar prominent deel van uitmaakte.

Open internetbronnen

Over het in 2014 opgerichte Bellingcat is door Nederlandse filmmakers een documentaire gemaakt, die nu ook in de Verenigde Staten in première gaat. Dat geeft Triebert een nieuw podium voor zijn geestdrift. De laatste jaren is hij uitgegroeid tot een evangelist van de *open source investigation*. Hiermee wordt feitenonderzoek bedoeld dat gebruik maakt van open internetbronnen, zoals satellietbeelden van Google Maps, sociale media als Twitter en Facebook die bulken van privé-informatie, websites die in *real time* het scheeps- en vliegverkeer in beeld brengen, online databases en foto- en videoarchieven.

Bomaanslag

In het gesprek met Christiane Amanpour komt een dodelijke bomaanslag in Bagdad aan de orde, die overal ter wereld is gemeld door internationale persbureaus. Triebert achterhaalde dat de aanslag was geënsceneerd. De van pijn creperende gewonden naast een uitbrandende auto, te zien op beelden van een beveiligingscamera, waren twee seconden eerder nog gezonde mannen die waren komen aanrennen nadat het voertuig in brand was gevlogen. Dit soort *open source* onderzoek is geen hogere wiskunde, predikt Triebert in de CNN-show. Iedereen kan dit. 'Als je een laptop hebt, en een internetverbinding, en je bent gefascineerd door iets, dan kun je dit doen. *It's out there, on the internet.*'

Uitzicht over Manhattan

De uitzending is voorbij. De videoverbinding kwam tot stand vanaf de burelen van *The New York Times*, in het hart van Manhattan, New York. Sinds maart dit jaar is Christiaan Triebert weg bij Bellingcat en is hij ingelijfd door het nieuwe, inmiddels zeskoppige Visual Investigations team van dit Amerikaanse dagblad. Een week eerder heeft hij eindelijk een appartement gevonden, in Brooklyn. 'Een *block away* van het strand, met uitzicht over Manhattan', vertelt hij een paar dagen na zijn optreden bij Amanpour. 'Ik kan zelfs met de boot naar mijn werk. Dit is mijn eerste appartement ooit, man! Ik heb nog nooit in mijn leven mijn eigen appartement gehad. In Groningen woonde ik op kamers in de Tuinbouwstraat, met drie andere studenten. Daarna heb ik in Londen gewoond; ook op kamers, met mijn toenmalige vriendin. Met haar heb ik ook nog in Maleisië gewoond. In de jaren daarna was ik alleen maar onderweg."

'Als iedereen zo aardig is, waarom de fuck hebben we dan zoveel problemen met elkaar?'

Bellingcat

Bellingcat werd opgericht vlak vóór de tragische dag van 17 juli 2014, waarop het passagiersvliegtuig MH17 op weg naar Kuala Lumpur werd neergeschoten boven Oost-Oekraïne. Het onderzoekscollectief, een initiatief van de Brit Eliot Higgins, maakte in het Westen faam door het in kaart brengen van het transport van de BUK-raket, het Russische luchtafweergeschut waarmee volgens het internationale onderzoeksteam JIT het passagiersvliegtuig is neergehaald.
Maar Bellingcat onderzocht veel meer. Een jaar na oprichting werd Triebert, die nog moest afstuderen, gevraagd het team te versterken. Tijdens het schrijven van zijn afstudeerscriptie over Amerikaanse bombardementen in Irak en Syrië reconstrueerde Triebert in dienst van Bellingcat de militaire coup in Turkije in 2016, aan de hand van een op internet verschenen whatsapp-gesprek van de coupplegers. Hij won er in 2017 zelfs een European Press Prize mee. Vervolgens reisde Triebert de globe rond om journalisten, in vijfdaagse cursussen, te trainen in die inmiddels vermaard geraakte Bellingcat-onderzoeksmethode.

Conflictonderzoek

Maar ook lang voor die tijd was hij levenslustig als reiziger. Nog voor zijn schooldiploma reisde hij al per trein en liftend door Europa. 'Het interessante was dat in alle landen waar je komt wel iets gebeurd is in het verleden', vertelt hij. 'Nederlanders maken daarom grappen over de Duitsers. De Duitsers zeggen van alles over de Oostenrijkers. Ga je van Oostenrijk naar Hongarije, dan zeggen ze: "Daar moet je wel uitkijken". De Hongaren zeggen: "Oei, Bulgarije is linke soep". Bulgaren zeggen: "O, je gaat naar Turkije, dat is echt gevaarlijk". En de Turken zeggen: "Je gaat naar Syrië? Dan moet je wel oppassen". Zo gaat dat eindeloos door, terwijl je overal waar je komt fantástisch vriendelijke mensen ontmoet. Dat klinkt als een open deur, maar dat zijn mooie ervaringen als

'JE KAN NIET OPRUIMEN ZONDER EERST EEN BENDE TE MAKEN'
STELLING **ERIK LOEFFEN** FACULTEIT MEDISCHE WETENSCHAPPEN

Christaan Triebert (1991) was van 2010 tot 2015 student in Groningen. Hij deed er de bachelor International Relations & International Organizations en de verkorte bachelor Filosofie van een Specifiek Wetenschapsgebied. Ook volgde hij vakken bij Midden-Oosten-studies. Zijn scriptie ging over het gebruik van Facebook door Nederlandse ambassades en consulaten. Aan het King's College in Londen behaalde hij een master Conflict, Security and Development.

Groningse inspiratiebronnen waren onder anderen docent Pieter Nanninga, die zelf veel onderzoek heeft gedaan naar het mediagebruik van Al-Qaida en IS. Hij moedigde Triebert aan voor zijn academisch onderzoek gebruik te maken van internetbronnen. Eveneens inspirerend was wijlen docent Joris Kocken. Triebert: 'Dat was ook zo iemand die vertrouwen had in wat ik deed. Dat is belangrijk voor een student.'

je jonger bent. Die reizen vanaf mijn middelbare school hebben mijn fascinatie wel gewekt: als íedereen zo aardig is, waarom de *fuck* hebben we dan zoveel problemen met elkaar?
Die basale vraag dreef hem richting het conflictonderzoek. Het kan er overigens ook mee te maken hebben, oppert hij, dat zijn vader 'een Indo' is. Daardoor kreeg hij van dichtbij te maken met de koloniale geschiedenis van Nederlands-Indië en de latere onafhankelijkheid van Indonesië. 'Ik heb ook daardoor toch altijd grote interesse gehad in conflicten tussen mensen en tussen landen.'

Liften

Ondertussen werd liften een manie. In 2012 liftte hij met twee anderen van Groningen naar Kaapstad. Naderhand gaf Triebert op de universiteit een lezing waarin hij zonder ironie sprak over de liefde die hij onderweg had ontvangen. Liften beschreef hij als 'jezelf overgeven aan de goedheid van mensen'. Bezit hij dat geloof in het goede van de mens nog altijd? Oók na jaren van intensief onderzoekswerk, dat wisselt van Amerikaanse bombardementen waarbij kinderen zijn omgekomen, een Libische commandant die zichzelf laat filmen terwijl hij gevangenen executeert, tot aan de harde repressie door het Soedanese leger van demonstranten die eerder dit jaar in opstand kwamen?
'Ja, dat is een paradox, hè', reageert Triebert. 'Aan de ene kant dat enorme idealisme van het liften, anderzijds de keiharde realiteit van het moorden. Dat idealisme, dat is er nog steeds. Sterker nog: dat laat me doorgaan.'

'Liften is jezelf overgeven aan de goedheid van de mensen'

Liefde

Toch. Hoe makkelijk hij ook praat, nu zoekt hij naar woorden. Maar na een tijdje welt zijn lifters-optimisme weer op. 'Ik ben heel erg blij dat ik die reiservaringen heb opgedaan', begint hij. 'Ik ben naar Afghanistan geweest, ik ben in Irak geweest, ik ben in Syrië geweest; in de meeste landen waar ik nu vanachter mijn computer onderzoek naar doe, daar ben ik zelf geweest en heb ik ontzettend veel liefde, gastvrijheid en warmte mogen ontvangen. In Soedan, waar we bij de *New York Times* nu veel mee bezig zijn, werden we thuis ontvangen door mensen die je totaal niet kent. Ze geven je eten, ze geven je onderdak, ze verzorgen je.'
'Het is heel belangrijk begrip te houden voor het menselijke en het individuele.

Rusland

Neem Rusland. Iedereen heeft het over Rusland. Nu met MH17 weer. Maar wat het Kremlin zegt, of het Russische ministerie van Defensie, staat niet gelijk aan het Russische volk. Sterker nog: ik heb mijn béste reiservaringen in mijn leven gehad in Rusland. Ik ben in Tsjetsjenië geweest, ik ben in Moskou geweest, in Moermansk, in het extreme noorden; fantástisch, man! Dat is écht een van de mooiste reizen van mijn leven geweest. Net als mijn reizen naar Iran en Soedan. De natuur is prachtig, en de architectuur, maar het komt uiteindelijk door de mensen die er wonen. Die reizen zijn de meest vormende perioden van mijn leven geweest. Je ziet hoe enthousiast ik weer word. Dat komt omdat het zo belangrijk is: de wereld is zo *connected*, maar dat betekent zeker niet dat we als mensen dichter bij elkaar staan. Wat bizar is, en heel triest.'

Terugblik

lustrumviering van 405 jaar Groningse universiteit

405 al inc usive

Alumnidag

Opening gala, Gerard Joling

Lustrumcongres

Universiteitsmuseum

Nacht van Kunst & Wetenschap

Uitreiking eredoctoraten

Alumnidag

Pint of Science

Gala

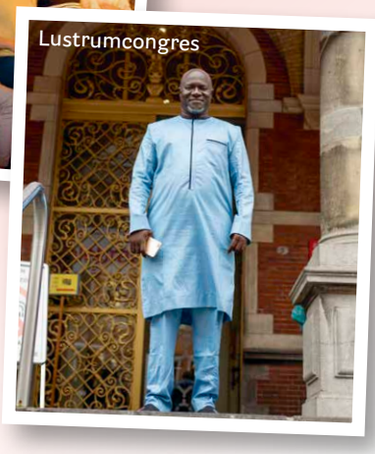
Lustrumcongres

WWW.RUG.NL/LUSTRUMVIERING-405JAAR

‘IN THIS INCREASINGLY BUSY WORLD, MAYBE TRY TO DO ONE THING AT A TIME (MY PERSONAL OPINION)’

STELLING **WISNU WIRADHANY** FACULTEIT GEDRAGS- & MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN

Of je vrolijk bent of depressief, wordt mede bepaald door je darmen en hun miljarden bewoners. ‘Alsof er een gesprek plaatsvindt tussen de hersenen en de darmen,’ zegt assistent-hoogleraar **Sahar El Aidy**. ‘De driehoek darmbacteriën, darmen en hersenen beïnvloedt onder andere onze afweer, onze stemming en ons gedrag’.

CHRISTINE DIRKSE

ONDERZOEK

WWW.RUG.NL/STAFF/SAHAR.ELAIDY

De vrolijke darm

ILLUSTRATIE DANIËL JANSE

Onze darmen vormen in feite ons tweede brein. De darm is het enige orgaan in ons lichaam dat een ‘eigen’ zenuwstelsel heeft met een netwerk van zenuwcellen ongeveer even ingewikkeld als het zenuwnetwerk in ons ruggenmerg. Niet voor niets is onze dunne darm maar liefst zes meter lang en van binnen bekleed met zo’n 300 m^2 slijmvlies. Een interessant speelveld.

Met behulp van signaalstoffen en zenuwen kunnen de darmen en de hersenen met elkaar communiceren. Langzamerhand wordt steeds duidelijker dat die communicatie niet alleen gaat over darmperistaltiek en andere darmfuncties, maar ook over bijvoorbeeld gedrag. En dat de twee kilo darmbacteriën, die met andere micro-organismen als gisten en virussen samen het ‘microbioom’ vormen, meepraten.

De bacteriën in onze darmen kunnen overigens ook medicijnen tegen Parkinson afbreken, ontdekten Sahar El Aidy en haar onderzoeksgroep. Ze publiceerde dit begin dit jaar in *Nature Communications*. Het is een voorbeeld van de invloed van onze darmflora op ons hele lichaam. ‘Die invloed gaat nog veel verder: de driehoek darmbacteriën, darmen en hersenen beïnvloedt onder andere onze afweer, onze stemming en ons gedrag’.

Ziektes

‘Er zijn veel aandoeningen die een link lijken te hebben met de darmen en de darmbacteriën,’ vertelt El Aidy. ‘Dat lijkt logisch voor ontstekingsziekten aan de darm, zoals de ziekte van Crohn en colitis. Maar ook hersenaantastende ziekten als Parkinson en Alzheimer en gedragsstoornissen zoals ADHD lijken een link te hebben met ons microbioom.’ Helaas leidt die wetenschap nog niet direct tot een remedie. ‘Die link is makkelijk te leggen door darmbacteriën in de ontlasting van gezonde mensen te vergelijken met die van mensen die zo’n aandoening hebben. Maar daarmee weten we nog

niet of verschillen in het microbioom een oorzaak of een gevolg van die aandoening zijn.'

Driehoek

El Aidy, die oorspronkelijk uit Egypte komt, geeft daar nog geregeld gastcolleges aan diverse universiteiten. Maar ze werkt graag in Groningen: 'De culturele diversiteit van Groningen maakt het een geweldige stad om in te wonen en werken. Er zijn allerlei mogelijkheden je te ontwikkelen, zowel binnen als buiten de universiteit.' De Rosalind Franklin Fellow van de RUG staat aan het hoofd van een multidisciplinaire onderzoeksgroep: 'Dankzij de open sfeer bij ons, waarbij iedereen bereid is om samen te werken, kunnen we een paar puzzelstukjes leggen van de driehoek microbioom, darmen en hersenen.

Parkinson

We hebben twee onderzoeksrichtingen. De ene gaat over het effect van het microbioom op medicijnen. Zo hebben we voor medicijnen voor Parkinson laten zien dat bepaalde bacteriën enzymen maken die het middel afbreken. Als we een manier vinden om aan te tonen of deze enzymen door het microbioom gemaakt worden, kunnen we per patiënt, afhankelijk van de samenstelling van zijn microbioom, voorspellen hoe hoog de dosis van het medicijn moet zijn. Zo kun je voor iedere patiënt een goede balans vinden tussen een effectieve dosis en niet te veel bijwerkingen.' El Aidy denkt overigens dat er meer medicijnen zijn waar de darmflora groot effect op heeft.

Een andere onderzoeksrichting van de groep van El Aidy gaat over het effect van de darmbacteriën op de immuuncellen en zenuwcellen in de darmen. 'Deze cellen communiceren rechtstreeks met de hersenen,' zegt El Aidy, 'alsof er een gesprek plaatsvindt tussen de hersenen en de darmen. De samenstelling van het microbioom en onze voeding kunnen dat gesprek behoorlijk beïnvloeden.'

Stress-baby's

Allerlei onderzoeken hebben uitgewezen dat de darmbacteriën invloed hebben op het gesprek tussen hersenen en darmen. Zo blijken darmbacteriën voor hun onderlinge communicatie stoffen te gebruiken als

Sahar El Aidy

behaalde haar bachelor in Pharmaceutical Science aan de Alexandria University in Egypte en haar masters in Cellulaire en moleculaire biotechnologie in Wageningen, waar ze ook haar PhD deed. Daarna was zij verbonden aan het University College Cork in Ierland en het Nestlé Research Centre in Lausanne, Zwitserland. Sinds 2015 werkt zij als Rosalind Franklin Fellow en assistant professor in Groningen.

'De driehoek darmbacteriën, darmen en hersenen beïnvloedt onze afweer, stemming en gedrag'

serotonine, dopamine en noradrenaline. Dat zijn dezelfde neurotransmitters die ook ons 'gewone' zenuwstelsel gebruikt voor communicatie en die onze stemming in grote mate beïnvloeden. De onderlinge communicatie tussen de bacteriën kan daarmee rechtstreeks van invloed zijn op ons zenuwstelsel en op onze stemming.

Een ander voorbeeld gaat over stress bij moeders van pasgeboren baby's. Bij een baby ontstaan de eerste darmbacteriën uit de bacteriën van de vagina van de moeder. Onderzoekers toonden bij muizen aan dat moeders die vlak voor de geboorte stress ervaren, baby's krijgen met een afwijkend microbioom. Bij het ouder worden normaliseert de samenstelling van de darmbacteriën weliswaar, maar bij stress blijven de muizen wel anders reageren.

Poeptransplantatie

Ook slaagden onderzoekers erin bange muizen in moedige muizen te veranderen en verlegen muizen in sociale muizen, enkel en alleen door beïnvloeding van hun microbioom. Transplantatie van mensenpoep naar de darmen van een rat bleek een rat zelfs depressief te maken.

Bij mensen toonden wetenschappers aan dat toevoeging van een bepaalde bacteriesoort aan een dieet de hersenactiviteit kan beïnvloeden en angst kan onderdrukken. Kortom, bewijzen dat het microbioom invloed heeft op onze hersenen en op ons gedrag, zijn er wel. Maar hoe darmbacteriën, darmen en hersenen elkaar precies beïnvloeden, blijft vooralsnog een raadsel. Het is dan ook nog niet bekend wat precies een gezond microbioom is, hoe die communicatie precies plaatsvindt en hoe we dat kunnen beïnvloeden.

Vezels belangrijk

'We willen niet alleen leren begrijpen hoe het microbioom onze hersenen beïnvloedt,' zegt El Aidy. 'Uiteindelijk willen we natuurlijk dit microbioom kunnen beïnvloeden, om zo aandoeningen te verminderen.' Dat hoeft niet altijd met medicatie. 'We kunnen veel met voeding doen. Zo blijken vezels belangrijk te zijn voor een gezond microbioom, terwijl te veel suiker juist bijdraagt aan een slechter microbioom.' Het is dus belangrijk op ons dieet te letten. Maar wat dan het ideale dieet precies is, kan El Aidy niet zeggen. 'Dat verschilt van persoon tot persoon, want hangt weer af van het microbioom dat je hebt. Maar veel kunstmatige voedingsmiddelen en fast food is in ieder geval niet goed.'

Maagzuurremmers

Behalve voeding kunnen ook medicijnen grote invloed hebben op onze darmen. 'De veelgebruikte PEP-remmers – maagzuurremmers – die voorgeschreven worden tegen brandend maagzuur, maar ook ter voorkoming van bijwerkingen van andere medicijnen, blijken het microbioom te beïnvloeden. Natuurlijk is het soms nodig die middelen te gebruiken, maar voorzichtigheid is wel geboden.' Want als er één ding duidelijk blijkt uit alle onderzoeken, is het wel dit: voeding en medicatie kunnen ons microbioom beïnvloeden en daarmee onze darmen, onze stemming en ons gedrag. Hoe beter we dat begrijpen, hoe meer we ook via voeding onze gezondheid kunnen verbeteren.

VOOR NOG MEER BOEKEN VAN ALUMNI:

WWW.RUG.NL/ALUMNI/BOEK

Christiaan Gevers (1965)/geschiedenis 2007
De suikergastarbeiders
Brabantse werknemers bij de Friesch-Groningse suikerfabriek
WWW.PROFIEL.NL € 22,50

Wim Bender (1938)/psychologie (1957) en componist Mark de Vries (1973)/algemene taalwetenschap en sterrenkunde 1996
Het Laatste Oordeel
Vrolijke musical over grote en kleine ambities in het dorp Zandezijl.
WWW.TONEELUITGEVERIJGROSFELD.NL

Justin Kroesen (1975)/theologie, filosofie en kunstgeschiedenis 1999, promotie 2003 en Marjoleine de Vos
Ode aan de Oude Groninger kerken
Gulle bron aan foto's en teksten over het bezit van de Stichting Oude Groninger Kerken
WWW.PHILIPELCHERS.NL € 69,50

Mariette Zweers (1968)/bedrijfskunde 1996
Mama is hier
Beklemmende psychologische thriller over onvoorwaardelijke liefde
WWW.AMBOANTHOS.NL € 20,99

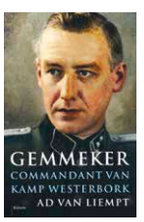

Ad van Liempt (1949)/promotie Biografie-instituut 2019
Gemmeker
Commandant van kamp Westerbork
WWW.UITGEVERIJBALANS.NL € 34,99

Erik Betten (1976)/geschiedenis 1999
De Prijs
Thriller. Game-ontwikkelaar splijt onbedoeld Nederlandse samenleving.
WWW.LSAMSTERDAM.NL € 19,99

Riekje Boswijk-Hummel (1946)/Nederlands 1968
De reis van het gewaarzijn
WWW.BOSBOEK.NL € 24,50

Willem Brouwer (1941)/geneeskunde 1967
Gooi me niet weg
Een liefdevolle autobiografie over partnerzorg bij dementie
WWW.UITGEVERIJDEBROUWERIJ.NL
€ 20,00

Angela Maas (1956)/geneeskunde 1981
Hart voor vrouwen
De cardioloog over het vrouwenhart
Urgent en belangwekkend boek van een pionier in de zorg voor het vrouwenhart
WWW.SINGELUITGEVERIJEN.NL/DE-ARBEIDERSPERS € 20,99;
E-book € 11,99

Martin van der Linde (1985)/geschiedenis 2010
Het Heideveld – Boerenrepubliek aan de Reune
Boeren in opstand tegen de Maatschappij van Weldadigheid
WWW.HETHEIDEVELD-STEENWIJKERWOLD.NL € 17,50

Kees van der Mark (1966)/communicatiekunde 1992
Blue notes
Het verhaal van de Dutch Hawker Hunter Foundation
WWW.FLASHIE.NL € 29,95

Bert Wagendorp (1956)/Nederlands 1982
Ferrara
Het vervolg op Ventoux speelt in Ferrara, de fietsstad in Noord-Italië
UITGEVERIJPLUIM.NL € 22,50

Are Meijer (1958)/Nederlands 1986
Sloten tied
Komische, op waarheid gebaseerde verhalen in de Groninger streektaal
WWW.ZOLDERMAN.NL/VLIEDORP € 7,50

Jelmer Mommers (1987)/journalistiek 2012
Hoe gaan we dit uitleggen?
Onze toekomst op een steeds warmere aarde
KIOSK.DECORRESPONDENT.NL € 20,00;
E-book € 7,00; luisterboek € 12,50

Jan Weening (1950)/geneeskunde 1975, promotie 1980
De laatste reis van de landsadvocaat
Historische roman over Johan van Oldenbarnevelt
WWW.STERCKENDEVREESE.NL
€ 19,99

Rob de Windt (1948)/geschiedenis 1985
De zomers in Vorden 1868-1879
Landschapschilder Johannes Warnardus Bilders
WWW.UITGEVERIJBLAUWDRUK.NL
€ 18,50

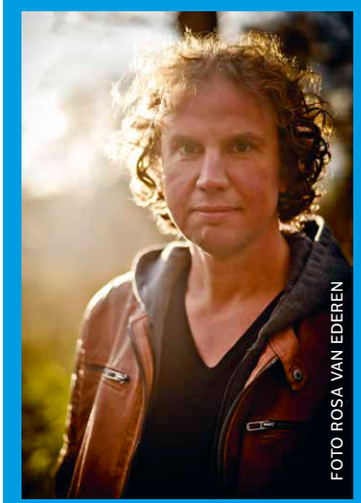

FOTO ROSA VAN EDEREN

Tsead Bruinja (44);
Dichter des Vaderlands in 2019 en 2020
www.tseadbruinja.nl;
studeerde – aanvankelijk als Tjeerd Bruinja – van 1994 tot 2002 Engelse Taal- en Letterkunde en een jaar Fries aan de RUG

Speciale plek
(voormalige) Universiteitstheater in het Harmoniecomplex

Groningen. Universiteit. Maar ook talloze straten, huizen, bruggen, pleinen waar herinneringen liggen. Bekende oud-RUG-studenten vertellen over hun speciale plek.

ELLIS ELLENBROEK ELMER SPAARGAREN

'Ik stond in haar pyjamabroek mijn gedichten voor te lezen'

'In het Universiteitstheater is mijn dichterschap begonnen. Ik studeerde Engels en schreef ook gedichten in het Engels. Op de middelbare school in Buitenpost had ik al eens wat gedichten aan mijn leraar Engels gegeven, maar die zei dat hij er niks van begreep. Dat was niet echt stimulerend.

Als eerstejaars begon ik in een les van literatuurdocent Henk Dragstra opnieuw voorzichtig over mijn gedichten. Toen kwam aan het licht dat veel meer studenten gedichten schreven. Het idee ontstond een poëzieavond te organiseren in de theaterzaal van het Harmoniegebouw, de Poetry Night werd dat. Ik trad natuurlijk op.

Destijds was ik verliefd. Op twee meisjes tegelijk. Hanneke en Anniek. Anniek kreeg later verkering met mijn beste vriend. Met Hanneke heb ik het bed weleens gedeeld, we hadden geen relatie.

Ik hield erg van The Doors en Jim Morrison. Ik wilde mijn gedichten voorlezen als Jim Morrison. Ik zei tegen Hanneke: "Ik moet een leren broek hebben". Die was niet voorhanden. Hanneke had nog wel een pyjamabroek voor mij. Zij was lang. Ik ben 1 meter 87, zij denk ik wel twee centimeter langer. 's Avonds stond ik in haar pyjamabroek mijn gedichten voor te lezen. Blote bast. Geen sixpack. Dat was mijn begin als dichter. Ik voelde mij een rockster!

Ik zat ook in de redactie van een Engels literair tijdschrift dat *File* heette. Een van de redactrices moest bij dat eerste optreden van mij huilen bij een gedicht over mijn moeder die jong overleden is.

Van echte poëzie wist ik op dat moment nog maar weinig. Maar ik had de smaak wel te pakken. Ik gaf een bundeltje uit in eigen beheer dat ik, op aanraden van de coördinator van het Universiteitstheater, Frans Geubel, presenteerde in de Prinsentuin. Daaruit is het festival Dichters in de Prinsentuin ontstaan. Mijn eerste echte officiële bundel heb ik een paar jaar later in het Universiteitstheater ten doop gehouden, in 2000. *De wizers yn it read*, Friese gedichten.'

'DWARSLIGGERS HOUDEN DE RAILS RECHT' (JAN WYBO WOLDENDORP'S MOTTO)

STELLING **KEES WOLDENDORP** FACULTEIT MEDISCHE WETENSCHAPPEN

Amina Helmi Spinozapremie

Aan Amina Helmi, hoogleraar Dynamica, Structuur en Vorming van de Melkweg, en drie onderzoekers van andere universiteiten, heeft NWO de Spinozapremie 2019 toegekend. De Spinozapremie, à 2,5 miljoen euro, is de hoogste Nederlandse wetenschappelijke onderscheiding. *Broerstraat 5* (WWW.RUG.NL/BROERSTRAAT5) wijdde in december al uitgebreid aandacht aan de succesvolle sterrenkundige, met de cover en het openingsverhaal. Vind meer (interviews, podcast, video's) over haar via WWW.RUG.NL/SPINOZAPRIZE.

Eerste vrouwelijke rector RUG

Hoogleraar genetica en Spinozaprijswinnares Cisca Wijmenga is de eerste vrouwelijke rector magnificus en de tweede vrouwelijke bestuurder van de RUG sinds 1614. De Raad van Toezicht heeft haar benoemd voor een termijn van vier jaar. De rectoraatsoverdracht vond op 21 juni plaats in de Martinikerk. Tijdens de plechtigheid werden ook de eredoctoraten uitgereikt aan Titia de Lange en Philipp Blom (op de foto linksachter Wijmenga).
Tot Lid College van Bestuur is Hans Biemans, hoofd corporate control RUG, benoemd. Beide collegeleden treden 1 september aan als opvolgers van Elmer Sterken en de financiële man in het CvB, Jan de Jeu.

Hout verandert in groen goud

'Ik vind dat we moeten stoppen met het bijstoken van biomassa in energiecentrales. Dat is een verspilling van grondstoffen,' vindt Erik Heeres, hoogleraar Chemische Technologie. Via pyrolyse (verhitting zonder zuurstof) kan je van houtsnippers immers ook nuttige chemicaliën als 'BTX' maken. Heeres onderzoekt de productie van dergelijk groen goud uit organisch afval, en was samen met Northern Knowledge nauw betrokken bij een start-up op de Zernike Campus, het Groningse bedrijf BioBTX. WWW.RUG.NL/HEERES-PYROLYSIS

Onderkomen Campus Fryslân

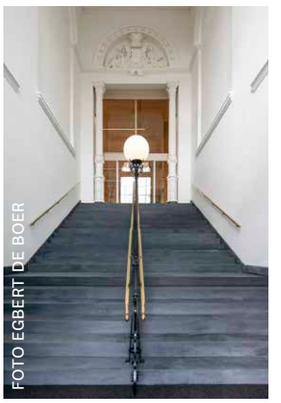
FOTO EGBERT DE BOER

Het gerenoveerde Beursgebouw in Leeuwarden is sinds juni het nieuwe onderkomen van Campus Fryslân. Dit neoclassicistische gebouw is in 1880 ontworpen door stadsarchitect Thomas Romein en de afgelopen decennia gebruikt als bibliotheek. Campus Fryslân is een RUG-faculteit voor uiteindelijk zo'n 1.000 bachelor-, master- en PhD-studenten. De relatie tussen staf en studenten is er van groot belang. De Campus is een community waar men met elkaar woont, werkt, studeert, dineert enzovoort. De centrale locatie in de regio faciliteert samenwerking op het gebied van Friese thema's als watertechnologie, agrofood & dairy (duurzame landbouw), meertaligheid, toerisme & recreatie, hightech maakindustrie, bestuurskunde & veiligheid en leefbaarheid. WWW.RUG.NL/CF

Duurzamere *Broerstraat 5*

Dankzij het lelijke adresblok op de achterpagina van *Broerstraat 5* is een plastic verzendingshoesje gelukkig al jaren meestal niet meer nodig. Zo wel, dan doen wij dat sinds dit jaar in rietsuikerfolie (bio-afbreekbaar plastic). Daarnaast voldoet uw alumniblad al veel langer aan duurzaamheidscriteria op het gebied van papier en productie.

Groene Groningse universiteit

Dick Jager, medewerker van de Arbo- en Milieudienst, geeft niet snel op. Al sinds eind jaren '90 werkt hij aan het verduurzamen van de RUG. Zijn tocht ging gepaard met strijd, de weg was vaak bezaaid met obstakels. Nu gaat het Jager voor de wind. In 2020 staat duurzaamheid met hoofdletters in de visie en het nieuwe strategisch plan van de universiteit. Van trekken aan een dood paard naar racen op een supersnelle e-bike. Lees het interview op WWW.RUG.NL/MAGAZINE-DJAGER.

Chinese alumni vertaalden boeken

Naishi Li, Jing Fu en Yang Li, Chinese RUG-alumni, hebben op eigen initiatief de boeken *Developing a Talent for Science* en *Funding Your Career in Science* van Ritsert Jansen vertaald voor de Chinese markt. Jansen, decaan Talentontwikkeling en hoogleraar Bioinformatica: 'Jing Fu was mijn eerste promovendus. Zij is inmiddels associate professor bij het UMCG. Naishi Li was daar haar eerste promovendus. Hij is nu arts bij het Peking Medical Union College. Yang Li is ook bij mij gepromoveerd en is recent assistant professor geworden bij Radboud UMC.

Akademiepenning voor Trudy Dehue

Trudy Dehue (1951), wetenschapsfilosoof en -socioloog, publicist, alumnus en emeritus hoogleraar van de RUG, heeft de tweejaarlijkse Akademiepenning ontvangen. De KNAW kende haar de prijs toe omdat ze maatschappelijk debat over belangrijke kwesties in de wetenschap in gang heeft gezet. Zo stelde Dehue al twintig jaar geleden de publicatiecultuur in verschillende vakgebieden aan de kaak, waarmee ze ver vooruitliep op de huidige discussies over perverse prikkels in de wetenschap. Haar boeken *De depressie-epidemie* (2008) en *Betere mensen - over gezondheid als keuze en koopwaar* (2014) kregen een overweldigende ontvangst zowel binnen als buiten de universiteit. Sindsdien is Dehue een vaste gast in de media en geeft ze tientallen lezingen per jaar.

ANNEMIEKE HENDRIKS ANP FOTO

BUITENLAND

SAHRA WAGENKNECHT:

‘Ik wilde afstuderen op de *Hegelrezeption des jungen Marx*’

Sahra Wagenknecht (Jena DDR, 1969) behoort tot de meest prominente politici in de Duitse Bondsrepubliek. Sinds 2015 bekleedt ze samen met Dietmar Bartsch het fractievoorzitterschap van ‘Die LINKE’, oftewel de Linkspartei, in de Bondsdag. Wagenknechts fraaie gelaatstrekken en voorkomen, waarmee ze ook haar vele politieke tegenstanders imponeert, heeft ze mede aan haar Iraanse vader te danken. Men roemt echter vooral haar parate kennis van de economische ontwikkelingen in Duitsland en de wereld. Frau Doctor Wagenknecht is een geziene gast in talkshows, waar ze haar kennis overgiet met een aansprekend sausje marxistische filosofie.

Daarin heeft de RUG een aandeel: Sahra Wagenknecht studeerde in 1995-1996 filosofie in Groningen en behaalde er haar M.A. ‘Ik wilde afstuderen op de *Hegelrezeption des jungen Marx*’, legt ze uit, ‘maar in Duitsland vond ik geen geschikte scriptiebegeleider en in Groningen wel.’ De verhoudingen aan de Duitse universiteiten waren na de val van de Muur snel veranderd (‘verwesterd’) en haar thema blijkbaar te communistisch. Maar aan de RUG doceerde sinds 1978 Hans Heinz Holz, een onorthodox-marxistische, West-Duitse filosoof. Bij hem vond de Duitse studente een warm onthaal. ‘Het beviel me in Nederland sowieso goed. De sfeer op de universiteit was heel open. En Groningen vond ik erg aangenaam, met zijn oude panden, prettige restaurantjes en fietscultuur.’

Later promoveerde Wagenknecht in Chemnitz nog in de economie. Wat haar in Duitsland het meest verontrust, zegt ze desgevraagd, is hoe de politiek de kloof tussen arm en rijk vergroot. Die kloof is al groter dan in Nederland. ‘Er is sinds de laatste financiële crisis zelfs een herverdeling van onder naar boven gaande. Steeds meer mensen worden sociaal *abgehängt* en zijn dan gevoelig voor rechtse demagogen.’
‘Abgehängt’: buiten de boot vallen. Wagenknecht weet dat de Bondsrepubliek lang niet zo’n groot sociaal vangnet heeft als Nederland. Zelfs het wettig minimumloon is er pas onlangs ingevoerd, is relatief laag en kent hopeloos veel uitzonderingen. ‘Het goede is dat er steeds meer verzet komt. Er zijn acties in de gezondheidszorg tegen de personeelstekorten en de onderbetaling. Men gaat de straat op tegen te hoge huren en het te passieve klimaatbeleid.’

Daar haakt ze, als fel-linkse politicus, graag op in, ‘en ook op de kritiek op het sociale stelsel, de pensioenopbouw en het eigendomsrecht’. Met dit laatste punt doelt ze op een debat dat de gemoederen verhit. De leider van de Juso’s, de jongeren in de nogal bedaarde Sociaal Democratische Partij SPD, heeft vriend en vijand onlangs verrast met zijn voorstellen om woningbezit alleen voor eigen gebruik toe te staan en BMW te nationaliseren.

Zelf was Wagenknecht eerder dit jaar een paar maanden uit de running wegens overbelasting. Daarbij kwam een partij-interne ruzie over de populistische toon waarmee zij rechtse verongelijkten wilde lokken. Ze gaat het fractievoorzitterschap komende herfst afstoten en nog zo wat, maar toont zich strijdlustig als altijd.
‘Ik blijf me inzetten voor een cultuuromslag in de Duitse politiek richting gelijkere verdeling van de welvaart. Daarbij heb je wel een goed plan nodig. Want hoe krijg je de protesterenden en de teleurgestelden in de neoliberale politiek op één, linkse lijn?’ Haar Linkspartij moet de tien-procentgrens, qua kiezers, nog zien te halen. ‘Hoe win je mensen terug, hoe activeer je ze? Dat zie ik voor Die LINKE en voor mijzelf als de belangrijkste taak.’

‘WIE ZICHZELF NIET TE SERIEUS NEEMT, HEEFT TIJD OVER VOOR SERIEUZE ZAKEN’
STELLING **LAURA BURLAGE** FACULTEIT MEDISCHE WETENSCHAPPEN

Antwoord op rurale wrokkigheid

In Friesland kijken mensen over het algemeen anders tegen het leven aan dan in Amsterdam. Aan een nieuwe, in Leeuwarden gevestigde RUG-faculteit bestudeert **Caspar van den Berg** groeiende regionale verschillen in welvarendheid en wereldbeeld, en de gevolgen daarvan voor de bestuurbaarheid van gemeenten, provincies en Nederland als geheel.

ANNEMARIE KOK HH / KEES VAN DE VEEN ONDERZOEK WWW.RUG.NL/STAFF/C.F.VAN.DEN.BERG

Een 'academische start up', zo noemt Caspar van den Berg 'Campus Fryslân', een nieuwe faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen die bijna een jaar geleden in Leeuwarden haar deuren opende en ook inhoudelijk een heel eigen gezicht heeft. Anders dan aan de andere tien faculteiten van de RUG zijn onderzoek en onderwijs binnen dit piepjonge instituut niet langs de lijnen van vakgebieden georganiseerd, maar op basis van vraagstukken die zijn afgestemd op de kennisbehoefte van provinciale overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven.

'Campus Fryslân biedt voor een wetenschapper het beste van twee werelden', zegt de 39-jarige Van den Berg die er de leerstoel Global and local governance bekleedt. 'Werkend op afstand van Groningen kunnen we pionieren. Tegelijk zijn we onderdeel van een solide kennisinstelling uit 1614. Beide kanten spreken mij erg aan.'

De faculteit telt nu ongeveer honderd studenten op bachelor-, master- en PhD-niveau. Op termijn kan dat aantal uitkomen op een veelvoud hiervan. Kenmerkend voor de 'campus' is ook dat docenten, promovendi en studenten een hechte leer- en onderzoekgemeenschap vormen. Zo wonen eerstejaars van de bachelor Global responsibility and leadership (die pas na een selectieprocedure worden toegelaten) verplicht samen en vinden er diverse gezamenlijke activiteiten plaats. Deze zomer betrekt de Friese RUG-afdeling een prachtig verbouwd historisch pand – het Beursgebouw – nabij de Leeuwarder binnenstad.

Globalisering

Het onderzoek en de opleidingen van Campus Fryslân zijn multidisciplinair opgezet en toegespitst op thema's die onder meer in Friesland sterk in de belangstelling staan, zoals vergrijzing, meertaligheid, voedsel, watertechnologie, circulaire economie en

'Nederland is minder egalitair dan we denken'

openbaar bestuur. De oratie die Van den Berg in oktober 2018 uitsprak, getiteld 'Van zuilen naar bubbels – De toekomst van consensusbestuur in een geglobaliseerde samenleving', sloot naadloos aan bij deze regionale invalshoek: de bestuurskundige, die eerder in Leiden werkzaam was, signaleerde hierin onder andere dat de mate waarin mensen economisch en cultureel plezier hebben van open grenzen, opvallend ongelijk verdeeld is over enerzijds het wervelende, dichtbevolkte centrum van Nederland en anderzijds de verder daarvandaan gelegen gebieden.

Behalve voor individuele burgers heeft deze onevenwichtige spreiding van globaliseringslusten en -lasten volgens hem ook gevolgen voor de bestuurbaarheid van land, provincies en gemeenten. Zo wees Van den Berg er in zijn rede op dat het zetelverlies van de klassieke middenpartijen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 in veel steden anders uitpakte dan in overwegend agrarische regio's: verloren VVD, CDA en PvdA in de grote steden vooral ten faveure van 'kosmopolitische partijen' (GroenLinks en D66), in landelijke gebieden wonnen juist de op 'eigen identiteit' gerichte lokale partijen.

Ook onderzoek naar het vertrouwen van burgers in de Tweede Kamer spreekt boekdelen, aldus de hoogleraar. 'Dat is het hoogst in de regio's Amsterdam en Gooi & Vechtstreek en het laagst in Noord-Holland, Oost-Groningen, Drenthe en Zuid-Limburg.'

Blokkeerfriezen

Maar niet alleen in minder gematigde politieke voorkeuren ziet Van den Berg het achterblijvend profijt van globalisering terug. 'Denk ook aan strafbare gedragingen zoals die van de "blokkeerfriezen", de populariteit van een nieuw-ontworpen Achterhoekse vlag en initiatieven in een dorp als Urk om straten te vernoemen naar inmiddels omstreden historische "helden".' Dergelijke acties wijzen in zijn ogen niet zozeer op fanatieke behoudzucht, als wel op verzet tegen 'randstedelijke dominatie, op weerzin tegen progressief-individualistische politici en intellectuelen die een meer ruraal-traditionele leefwijze lijken af te wijzen'.

Illustratief vond hij een uitspraak van een der blokkeerfriezen tijdens de rechtszaak die hij samen met studenten bijwoonde. 'Deze man zag als volgende stap dat "een kleine groep uit de Randstad" hem zou gaan vertellen wat hij voortaan moet eten. En grapte bitter dat dit dan vast "konijnenvoer" zou zijn.'

FOTO MICHAEL RHEBERGEN

Caspar van den Berg (1980) is bestuurskundige en sinds 2017 hoogleraar Global and Local Governance aan de Faculteit Campus Fryslân van de RUG. Hij behaalde in 2003 zijn master sociale wetenschappen aan de London School of Economics and Political Science en is senior onderzoeker in Leiden, waar hij ook promoveerde. Specialisatie: de werking van politiek-ambtelijke verhoudingen, in het bijzonder de Europese dimensie in het nationale overheidsapparaat. Van den Berg is actief in verschillende internationale academische netwerken en binnen de VVD en liberale denktanks. Op voordracht van minister Ollongren wordt hij lid van de Raad voor het Openbaar Bestuur, die de regering en het parlement adviseert over de inrichting en het functioneren van het openbaar bestuur.

WWW.CASPARVANDENBERG.COM

Zelfbeeld

De 'bubbels' uit Van den Bergs oratie-titel blijken dus te slaan op regionale verschillen in wereldbeeld en leefstijl. En volgens hem is het van groot maatschappelijk belang dat politici en bestuurders het bestaan van deze specifieke bubbels gaan onderkennen. 'Sinds de ontzuiling is het Nederlandse zelfbeeld dat van een egalitaire, gematigd-liberale, gematigd progressieve natie. Maar sinds midden jaren '90 zijn de verschillen tussen groepen en regio's zodanig toegenomen dat dit homogene plaatje niet meer strookt met de feiten. Het wordt dan ook tijd om die nogal complimenteuze perceptie bij te stellen, vooral vanwege de negatieve invloed van perifere onmin op de mogelijkheid van stabiele bestuurlijke coalities. Wat we nu namelijk beginnen mee te maken, is dat er door de globalisering een eind komt aan een lange, vruchtbare Nederlandse traditie van consensusbestuur, een manier van besturen waarbij de wil tot samenwerken met andersdenkenden voorop staat.'

Constructief antwoord

Om de trend van politieke fragmentatie te keren moet de huidige wrokkigheid in rurale regio's serieus bestreden worden, vindt Van den Berg. Hij ziet daarvoor een aantal opties. Zo schreef hij begin dit jaar in *Trouw*: 'De kosmopolieten in de bruisregio's en hun leiders doen er verstandig aan om verder dan hun eigen bubbel te kijken en de mensen in krimpregio's de hand te reiken.' In een hip café in het centrum van de Friese hoofdstad licht de binnen de VVD actieve hoogleraar deze suggestie toe: 'De brede klassieke volkspartijen hebben, ook vanuit hun eigen beginselen geredeneerd, de plicht om te zorgen voor economisch vitalere regio's. Tevens zouden ze de culturele onvrede van mensen in krimpregio's moeten voorzien van een inclusief, positief, constructief antwoord, in plaats van rechts-populistische partijen te imiteren en daarmee anti-elitaire sentimenten alleen maar in stand te houden. Ook electoraal gezien zou dat slim zijn, aangezien het overgrote deel van de kiezers buiten de Randstad woont.'

Verder pleit hij ervoor om het Nederlandse kiesstelsel op basis van evenredige vertegenwoordiging uit te breiden met een vorm van regionale vertegenwoordiging. 'Dat zou een betere belangenbehartiging zeker ten goede komen. Daarvoor is wel een Grondwetswijziging nodig. Op de korte termijn zou het daarom goed zijn dat politieke partijen meer mensen kandideren uit regio's waar naar verhouding veel inwoners zich vergeten voelen.'

ARCHIEF UNIVERSITEITSMUSEUM GRONINGEN

De Selwerd studentenflats, gezien vanaf waar nu de noordelijke ringweg loopt

Selwerd I, II en III. Wie kent de studentenflats langs de noordelijke ringweg niet? Geliefd en gehaat, hoe dan ook vermaard. Identiek, maar elk met hun eigen kleur: blauw, rood, geel.

Dit jaar is het een halve eeuw geleden dat de eerste bewoners de flats betrokken. Vele generaties studenten volgden sindsdien en ook de flats zelf ondergingen allerlei metamorfoses. Reden voor de redactie van *Broerstraat 5* om in het komende oktobernummer uitgebreid stil te staan bij **50 jaar Selwerd**.

OPROEP

Heb je bijzondere verhalen of mooi beeldmateriaal? Laat het ons weten (vóór 2 september): redactieB5@rug.nl

Voor de zomer tippen Hans Boland, Janny Middelbeek-Oortgiesen en Lidwien Biekmann een boek dat zij zelf vertaalden. De drie alumni vertaalden onder meer respectievelijk Tsjechov, Mankell en Atwood en vertellen over de kunst van het literair vertalen en hun liefde voor het vak.

Lezen over de grens

Wallander zoals ik me hem voorstel

Janny Middelbeek-Oortgiesen (1960) / Scandinavische Talen en Letterkunde (1985)
Vertaler Zweeds-Nederlands sinds 1985
2013 Tolkningspriset van de Zweedse Academie
2018 Letterenfonds Vertaalprijs
2019 genomineerd voor de Europese Literatuurprijs

Toen Janny Middelbeek-Oortgiesen in 1997 haar vertaling van de bestseller *Anna, Hanna en Johanna* van Marianne Frederiksson inleverde, wist ze het zeker: hiermee wilde ze niet meer ophouden. Ze heeft de tijd mee, want de populariteit van Scandinavische literatuur is nog altijd ongekend. 'Vooral thrillers worden goed verkocht en helemaal als ze verfilmd worden. Ik ben zelf gecharmeerd van de Engelse verfilmin gen van de Wallander-boeken met Kenneth Branagh in de hoofdrol. Hij komt het dichtst bij de Wallander zoals ik me hem voorstel.'
Ze vertaalt ongeveer drie boeken per jaar. 'Je moet je helemaal in de sfeer en de stijl van een boek onderdompelen en dat gaat niet met twee boeken tegelijk. Ik sta ermee op en ga ermee naar bed. Op ieder moment kan me iets te binnen schieten: een oplossing voor een vertaalprobleem, of een mooie manier om iets te omschrijven.'

Middelbeek-Oortgiesen heeft een flinke stapel vertaalde boeken op haar naam staan: variërend van de Wallander-reeks van Henning Mankell tot toneelbewerkingen en moderne literaire romans, zoals het werk van Lina Wolff en Jonas Hassen Khemiri. Tijdens het vertalen heeft ze geregeld contact met de auteur. 'Soms heb je vragen die alleen de schrijver kan beantwoorden.' Ze heeft goede herinneringen aan persoonlijke ontmoetingen met 'haar' auteurs. 'Tijdens een bijeenkomst met Kerstin Ekman las een aantal vertalers hetzelfde fragment voor in hun eigen taal. Het was magisch om te horen hoe de muzikaliteit van Ekman in al die vertalingen naar voren kwam.'

De tekst is leidend voor haar werk: 'Literair vertalen kenmerkt zich door het treffen van de juiste sfeer, toon en stijl. Het blijft wikken en wegen: alle aspecten moeten met elkaar in evenwicht zijn. Maar het moet wel werken in het Nederlands. Het is in het begin altijd even zoeken naar de juiste toon van het boek. Op een gegeven moment heb je die toon te pakken en rolt het door.'

Tip

De papaclausule
Jonas Hassen Khemiri; Nijgh & van Ditmar; mei 2019; € 20,00

'Een verrassende, filmisch geschreven familieroman over de complexe verhouding tussen een vader en een zoon. De vader komt elk jaar tien dagen over uit het buitenland en is gewend dat zijn zoon alles voor hem regelt. Maar ja, die zoon wil dat niet meer. Het openbreken van de papaclausule is echter veel moeilijker dan verwacht. Ik heb vaak zitten te lachen tijdens het vertalen, want het is een boek waarin ernst en humor elkaar in een zeer hoog tempo afwisselen. Fris en origineel!'

Tip

Anna Karenina
Lev Tolstoj; Athenaeum – Polak & Van Gennep; juli 2018; € 41,99

'Deze roman is al meer dan 150 jaar geleden geschreven, maar is voor veel mensen overal ter wereld nog altijd de mooiste roman ooit. Als je Rusland wilt leren kennen, kun je beter Anna Karenina lezen dan jarenlang de kranten bijhouden. Je dringt heel diep door in de Russische samenleving. Dat kan goede literatuur bereiken.'

Vertalen als vrije kunstvorm

Hans Boland (1951) / Slavische Taal en Letteren (1974)
Vertaler Russisch-Nederlands sinds 1981
2003 Aleida Schot Prijs
2009 Filter Vertaalprijs
2014 Poesjkinmedaille (geweigerd)
2015 Martinus Nijhoff Vertaalprijs

Hans Boland leerde de Russische literatuur voor het eerst kennen toen hij als gymnasiast *Misdaad en straf* van Dostojevski las. Als student ontdekte hij de gedichten van Anna Achmatova. 'Ze was de allergrootste dichter uit de Europese literatuur. Als tijdgenote van het monster Stalin was ze in alle opzichten zijn tegenpool: een vrouw die volslagen integer is gebleven.' Haar werk was, volgens velen, onvertaalbaar, maar hij liet zich daardoor niet afschrikken. '*In andermans handen*, de eerste bundel die ik vertaalde, liep als een trein. Ook wellicht omdat haar werk goed paste in de feministische golf van die tijd.'

Hij vertaalde veel van Achmatova's werk en daarna de complete Poesjkin, nog zo'n onvertaalbare Rus. Zijn vertalingen kenmerken zich door een eigenzinnige stijl en de opvallende keuzes die hij soms maakt. Recensenten prijzen zijn fonkelende, toegankelijke manier van vertalen, maar sommige collega's en literatuurwetenschappers vinden dat hij te ver gaat. De kritiek op zijn recente vertaling van *Misdaad en straf* laat hij van zich afglijden. 'Ik zeg nu gewoon: "Ik kan wel vertalen zoals jullie, maar jullie kunnen het niet zoals ik." Ik laat me niet voorschrijven welk woord ik wel of niet mag gebruiken.'

Dat hij in 2015 de Martinus Nijhoff-prijs kreeg, vindt hij een enorme eer. 'Dat is de Nobelprijs voor literair vertalers. Dat ik die prijs toen al kreeg, had ik niet verwacht.' Een paar dagen eerder had hij de Russische ambassade heel duidelijk laten weten dat hij weigerde om de Poesjkinmedaille te accepteren. 'Twee maanden eerder had Poetin de Krim bezet. Ik haat die man en wil absoluut geen prijs van hem aannemen.' Zijn weigering viel niet goed in Rusland. 'Er is meteen een haatcampagne via internet tegen mij opgezet. De Duitse vertaler die een jaar later de prijs ook weigerde, mocht daarna Rusland niet meer in.'

Nooit een writer's block

Lidwien Biekmann (1961) / Engelse Taal en Letterkunde (1988)
Vertaler Engels-Nederlands sinds 1993
2017 De Gouden Lijst

Lidwien Biekmann is de vaste vertaler van Margaret Atwood, een van Canada's belangrijkste hedendaagse auteurs, van wie ze al vijf boeken heeft vertaald. Atwood, behalve gelauwerd auteur ook klimaat- en milieuactivist, wordt in Amerika en Canada op handen gedragen. Haar dystopische roman *The Handmaid's Tale* (1985) is onlangs verfilmd en gaat over een gruwelijke theocratische brave new world. Het boek is sinds de ontwikkelingen van de laatste jaren actueler dan ooit. Biekmann werkt nu aan de vertaling van het langverwachte vervolg: *The Testaments*, dat dit najaar verschijnt.

Biekmann kwam na haar studie Engels vrij toevallig terecht in het vak van vertaler. Ze vertaalde aanvankelijk vooral reisgidsen, familieromans, en populairwetenschappelijke boeken, maar de laatste jaren bijna uitsluitend literair werk voor volwassenen en kinderen, van schrijvers als Margaret Atwood, Dave Eggers en Zadie Smith. Recente vertalingen van haar hand zijn *Verruim je geest* van Michael Pollan en Ben Mosers grote biografie van Susan Sontag, die in september verschijnt.

Vertalen is een verslavend creatief proces, zegt ze: 'Je dompelt je aan de hand van de auteur onder in allerlei werelden en dan mag je het verhaal in je eigen taal navertellen. Een kwestie van balanceren: je volgt de auteur zo goed mogelijk wat betreft vorm en inhoud, zonder dat de lezer het gevoel heeft dat het een vertaling is. Ik vind dat altijd een leuke puzzel. Het is creatief, maar je hebt nooit een writer's block, want het boek is er al.'

Soms werkt ze samen met een collega aan een boek. 'Ik heb een paar vaste collega's die ongeveer dezelfde stijl en hetzelfde taalgevoel hebben als ik. Dan is het heel leuk om samen aan een boek te werken en met een frisse blik naar elkaars werk te kijken.' Dankzij het Nederlands Letterenfonds mocht ze in 2009 drie weken naar het Banff Center in de Rocky Mountains, waar auteurs, kunstenaars, musici en vertalers in de watten worden gelegd. 'Dat was echt een fantastische ervaring. Een prachtige plek en geweldig om met collega's en auteurs te sparren over het werk.'

Lidwien Biekmann met Margaret Atwood

Tip

Turbulentie
David Szalay; Nijgh & van Ditmar; maart 2019; € 18,99

'Dit is een verhalenbundel over twaalf mensen die een vliegreis maken en onderweg elkaars leven aanraken. In elk verhaal staat iemand anders centraal: een bijfiguur in het eerste verhaal komt terug als hoofdpersonage in het volgende. Aan het einde is het verhaal rond. Jammer dat uitgevers zo huiverig zijn voor verhalenbundels. Juist korte verhalen zijn gemakkelijk tussendoor te lezen, toch?'

MARJAN BROUWERS

Afstuderen in twee etappes

Als trainer had Adriaan Helmantel een niet onbelangrijk aandeel in de successen van wielerploeg Sunweb, waaronder de Giro-winst van Tom Dumoulin. Afgelopen winter maakte hij na een pauze van negen jaar zijn master bewegingswetenschappen af. Mosterd na de maaltijd? Eigenlijk wel.

BERT PLATZER COR VOS

ONDERZOEK

Adriaan Helmantel wordt nog geregeld herinnerd aan de bijdrage die hij als trainer van Team Sunweb leverde aan de zege van Tom Dumoulin in de Giro d'Italia, maar dat is een afgesloten hoofdstuk. Afgelopen herfst verlegde Helmantel zijn focus van het wegwielrennen naar het baanwielrennen. Bij de KNWU is hij als bondscoach verantwoordelijk voor het presteren van de baanrenners op de duurnummers: het omnium, de koppelkoers, de puntenkoers en de scratch.

Erezaak

Tegen de achtergrond van deze baanwissel – en een verhuizing – voltooide Helmantel afgelopen winter met negen jaar vertraging zijn master bewegingswetenschappen aan de RUG. Die vertraging had niet alleen met zijn ontluikende trainerscarrière te maken. 'Ik was niet tevreden over mijn afstudeeronderzoek. Ik zou inspanningstesten van 25 talentvolle jonge wielrenners koppelen aan hun trainingsarbeid en onderzoeken of er een link was met hun ontwikkeling. De testen gingen redelijk, maar de trainingslogboeken van de renners waren gebrekkig. Ik was ambitieus en wilde een perfect onderzoek met prachtige resultaten en een mooi, publicatiewaardig artikel. Toen dacht ik op een gegeven moment: laat maar. Voor mijn werk hoefde het ook niet zo nodig. Ik kwam destijds bij de KNWU en Argos-Shimano, zoals Sunweb toen heette, binnen zonder afgestudeerd te zijn. Toch brandde er ergens een vlammetje, het was een soort erezaak.'

Talent voorspellen

Zijn onderzoeksresultaten van negen jaar geleden gebruikte hij om de kenmerken te bepalen die het succes van wielertalenten voorspellen. 'Ik heb vier onderscheidende kenmerken gevonden: de relatieve VO_2max (de maximale zuurstofopname per kilogramlichaamsgewicht per minuut, bp), de maximale hartslag en twee psychologische factoren: externe motivatie en zelfvertrouwen. Vijf van de 25 talenten werden prof en zij scoorden allemaal hoog op die vier kenmerken, de anderen niet. Het is interessant om te zien dat je als jonge wielrenner al behoorlijk allround moet zijn om later de top te halen.'

Semiprof

Zelf schopte Helmantel het als wielrenner tot semiprof. 'Je verdient wat en rijdt tegen zowel profs als amateurs, dus je zit er echt tussenin. Ik was goed in waaierwedstrijden. Kasseien vond ik ook mooi, zoals de Ronde van Drenthe, waar ik een keer zevende ben geworden. Dat was een van mijn topuitslagen. Ik had wel de ambitie om fullprof te worden, maar er waren altijd anderen waarvan ik dacht: die zijn echt een klasse beter. Ik heb veel van Europa en de wereld gezien, supermooi gekoerst en ook wat gewonnen, dus ik heb er nul spijt van dat ik er altijd naast gestudeerd heb en niet alles opzij gezet heb om fullprof te worden.'

Wetenschap

Over die studie: wat heeft hij daar als trainer op het hoogste niveau aan? 'Ik vind het fijn dat ik allround ben doordat ik mijn vak op de ALO, in de praktijk én vanuit de wetenschap heb geleerd. Ik ben een praktijkman, maar wel iemand die prima de balans weet te vinden met de wetenschap. Bij Team Sunweb zeiden we weleens dat we zelf onze belangrijkste universiteit zijn. We hebben data verzameld van Dumoulin die in vier grote rondes één keer wint, twee keer tweede wordt en een keer zesde. Geen universiteit heeft zulke data tot haar beschikking. Door onder meer hartslag, vermogen energieverbruik en -inname, en aerodynamica te analyseren kijken wielerploegen waar ze het verschil kunnen maken. De wetenschap geeft de input voor de richting waarin we moeten zoeken. Bij de KNWU is dat nu niet anders.'

ELLIS ELLENBROEK

‘Je kent me niet. Maar ik ga je opvolgen.’ RUG-alumnus **Rembrandt Sutorius** (37) mailde dat vier jaar geleden naar de toenmalige directeur van Artis. Je moet het maar durven. En het gebeurde nog ook.

‘Artis is meer dan een dierentuin’

Jij ook nog hier? Met zo’n blik kijkt de vale gier naar hem, als de vogel aan het eind van de dag wakker wordt en hij nog druk bezig is in zijn kantoor, vertelt Rembrandt Sutorius. De werkkamer van de directeur van Artis kijkt uit op het verblijf van de roofvogel met zijn witte nek. Thuis is het uitzicht al even bijzonder. Sutorius en zijn gezin wonen in een gerestaureerde villa op het dierentuinterrein. ‘Vanuit het raam kan ik de prairiehondjes zien en, vanuit mijn ooghoek, de jaguar.’

Sinds november 2017 is Sutorius directeur van Artis. Sutorius studeerde internationale economie in Groningen. De liefde voor natuur kreeg hij van huis uit mee. Hij weet nog goed hoe zijn vader hem meenam wilde zwijnen spotten op de Veluwe. Pas deed Sutorius hetzelfde met zijn eigen twee zoontjes. Hij lacht: ‘We hebben geen zwijn gezien, maar wat vonden ze het eng!’

Eerst werkte Sutorius bij de Gasunie, de Nederlandse mededingingsautoriteit en adviesbureau McKinsey. Een allround manager worden zou beter gaan in het bedrijfsleven, veronderstelde hij, wel had hij een voorliefde voor duurzame portefeuilles. Bij McKinsey was hij betrokken bij het introduceren van waterstofauto’s in verschillende landen.

Die zomeravond, vier jaar geleden, zat hij met vrouw en vrienden in Artis een pizza te eten. Als jonge vader wilde hij minder reizen, dat deed hij veel bij McKinsey. Waarom niet Artis, opperde een vriendin aan tafel. Een mix van natuur, maatschappelijk nut en lekker dichtbij huis voor Sutorius die toen in Amsterdam woonde. De volgende dag mailde hij de toenmalige Artis-directeur, Haig Balian: ‘Je kent me niet, maar ik ga je opvolgen.’

‘Het was met een kwinkslag’, blikt hij terug. De mail miste de uitwerking niet. Sutorius werd onbezoldigd adviseur bij Artis. Lang verhaal kort: Toen Haig Balian twee jaar later vertrok, werd Sutorius gepolst en sinds november 2017 is hij directeur, de jongste in de 181-jarige geschiedenis van het park. ‘Magisch’ noemt hij het moment dat hij de sleutelbos kreeg, zo’n ouderwetse met voor sommige hekken zelfs twee sleutels.
Het merendeel van de 1,4 miljoen bezoekers per jaar komt voor de dieren. Sutorius draait daar niet omheen. Maar Artis is meer dan een dierentuin, onderstreept hij. Hij vervolgt de koers die door zijn voorganger is ingezet.

‘We willen inspireren en stimuleren om verantwoordelijk met natuur om te gaan.’ Mooi voorbeeld daarvan is de Eetbare Tuin, een oase aan planten en kruiden die ín de dierentuin worden gekweekt, bemest met mest van de eigen olifanten, en uiteindelijk worden gevoerd aan de Artisdieren en soms ook gebruikt in de restaurants. De restauratie van de 27 Rijksmonumenten op het park, die in volle gang is, geschiedt zoveel mogelijk duurzaam. ‘Waar het kan willen we van het gas af.’

Als dierentuin midden in de hoofdstad heeft Artis van oudsher een sociale functie. Sutorius hoopt nieuwe bezoekersgroepen aan te boren en van het park nog meer dan ooit een ontmoetingsplek te maken. Een park waar mobieltjes in zak of tas kunnen blijven. Mobiele telefoons zijn juist weer minder welkom. In Artis amper apps of andere digitale handigheden als informatiebron voor het publiek. ‘We willen graag dat mensen hier echt los zijn van dat ding, onder een boom zitten, genieten van elkaar, van de natuur en van het hier zijn.’

Krimp begeleiden, niet bestrijden

INEKE NOORDHOFF REYER BOXEM

ONDERZOEK

WWW.RUG.NL/STAFF/B.B.BOCK

‘Het grote probleem van bevolkingsafname is groeiende ongelijkheid.’ Bettina Bock, hoogleraar inclusieve plattelandsontwikkeling aan Wageningen Universiteit en bijzonder hoogleraar in Groningen, richt zich onder meer op de leefbaarheid van het platteland. Vooral bij krimp.

‘Nederland kent armere en rijkere gebieden. De rijke worden rijker en de arme armer.’ Bewoners van krimpregio’s zijn relatief armer. Opleidingen en banen zijn verder weg en ook als ze hulp of zorg nodig hebben liggen voorzieningen op afstand. ‘Ze hebben minder mogelijkheden om zich te ontplooien.’

Bettina Bock, van huis uit rurale sociologe, zetelt op de RUG-leerstoel ‘Bevolkingsdaling en leefbaarheid in Noord-Nederland’. Een dag per week buigt ze zich in Groningen over de problematiek die kortweg aan te duiden is als ‘krimp’.

Voortvarendheid

Wat haar is opgevallen in de vier jaar van haar hoogleraarschap aan de RUG is dat er heel veel aandacht voor het onderwerp is: ‘Ook buiten de krimpgebieden zelf. Dat geeft wellicht aan dat de maatschappij toch enige zorg heeft over de toekomst van het landelijk gebied.’ Tussen de krimpgebieden ziet ze verschillen, in de acceptatie van de problematiek en ook in de voortvarendheid van de aanpak. ‘De provincie Groningen is een van de meest actieve provincies en kan erop rekenen dat de meeste gemeenten de overtuiging delen dat je krimp niet moet bestrijden maar begeleiden. In de provincie Drenthe zie je meer weerstand – tegen het begrip krimp als zodanig en tegen het aanvaarden van bevolkingsdaling als een trend die je niet moet proberen te keren.’

Elektrische fiets

Krimp beperkt zich niet tot het platteland van Noord-Nederland; ook elders in het land en in Europa trekken mensen weg. ‘Doorgaans is de bevolkingsafname het sterkst in gebieden die verder van een stad af liggen. Om steden heen ligt een overloopgebied, waar bewoners op de stad georiënteerd zijn. Ze wonen verder van hun werk dan de stedelingen, maar kunnen dat bereizen.’ Elektrische fietsen veranderen de belevingsafstand en ook de zelfrijdende auto kan voor een nieuwe horizon zorgen. ‘Een goeie infrastructuur is heel belangrijk. Maar,

gebruik maken van vervoer kost de plattelanders wel geld.'

Tot haar genoegen ziet Bock op tv de belangstelling voor de wereld buiten de stad ontwaken, in programma's als VPRO's *Power to the platteland*. Vaak heeft men namelijk een te simpel beeld, vindt ze: steden groeien, het platteland kwijnt. Dat doet geen recht aan de werkelijkheid; want het buitengebied heeft ook kwaliteiten, alleen andere dan de stad. Stedelingen gaan naar het platteland om te recreëren, te genieten van de schoonheid, de ruimte en de rust. 'Of je in de stad of op het platteland wilt wonen, is een kwestie van persoonlijke voorkeur en waar je je thuis voelt. Buiten de stad heb je meer ruimte om je heen en meer groen. Hoe je dat waardeert, verschilt per levensfase. In veel gebieden zie je gepensioneerden naar buiten trekken. De stad is hen te vol geworden en ze hoeven niet meer dagelijks naar hun werk.'

FOTO STIJN RADEMAKER

'Eenzaamheid en gezondheidszorg zijn de grootste uitdagingen voor de toekomstige leefbaarheid van het platteland'

Veiligheid

De aardbevingen maken het Groningse buitengebied tot een hoofdstuk apart. 'Het is belangrijk dat de mensen nu eindelijk veilig wonen, dat is het eerste. Het heeft lang genoeg geduurd.' Aarzelend voegt ze toe: 'ik hoop dat de mooie, karaktervolle architectuur niet verdwijnt.' Toen ze in Groningen aangesteld werd, hield ze een week vakantie in Roodehaan. 'Ik was verrast hoe mooi het was. In Groningen spreken ze over Stad en ommeland, dat vind ik een fijne warme term. Elders spreken ze vaak over het Hinterland, achterland. Daar sta je met je rug naartoe.'

Het platteland wordt – afgezien van de aardbevingen – door veel mensen als veiliger ervaren. Bedachtzaam formuleert Bock: 'Mensen denken dat er minder criminaliteit is – bijvoorbeeld met betrekking tot drugs. Ik betwijfel of dat echt zo is. Er zijn juist cijfers die wijzen op een hoog gebruik van drugs op het platteland. Maar wat je gelooft, is bepalend voor je gevoel van veiligheid.'

Verlaten gebouwen

Dat het aantal plattelandsbewoners hard terugloopt, staat vast. Voor Groningen geven goed gefundeerde ramingen aan dat in 2030 19 procent minder mensen het ommeland bevolken dan nu. 'Je ziet het ook om je heen in sommige delen van de provincie: er zijn onbewoonde huizen, winkels staan leeg, gebouwen zijn verlaten.' Daartegenover staat dat de stad juist volop bouwt. 'Mensen mogen wonen waar ze willen. De overheid moet de markt volgen, is de heersende opvatting. Je kunt mensen nu eenmaal niet dwingen.'

Tegensturen

Maar overheden kunnen wél proberen tegen te sturen, door verder vooruit te kijken en actief op de ontwikkelingen te anticiperen. 'Groningen doet dat bijvoorbeeld met de Regiodeal voor duurzame energie. Dat is een poging om perspectief te creëren in reactie op het vervallen van de banen in de aardgassector.' Bock benadrukt het belang van anticiperend beleid. 'Dat mensen uit de regio wegtrekken is ook het probleem van de stad.' De toenemende ongelijkheid tussen stad en platteland keert als een boemerang terug door de maatschappelijke onrust en polarisering die eruit voortkomen. Bovendien kan Nederland het zich volgens haar echt niet veroorloven het potentieel dat ook het Randland te bieden heeft, ongebruikt te laten.

Eenzaamheid

Bevolkingsafname heeft grote gevolgen. 'Voor de blijvers is het wezenlijk dat ze toegang houden tot voorzieningen. Daar ligt een grote toekomstige behoefte en we weten nog niet hoe daaraan tegemoet te komen,' aldus Bock. Zowel in Wageningen als in Groningen entameert ze onderzoeken naar eigenaarschap en burgerparticipatie. 'Eenzaamheid en gezondheidszorg zijn de grootste uitdagingen voor de toekomstige leefbaarheid van het platteland.' Haar onderzoeken richten zich daarom mede op de vraag onder welke omstandigheden burgers bereid zijn om elkaar te helpen. 'De overheid gaat ervan uit dat Iedereen mee wil doen. Dat noemt de overheid 'goed burgerschap'. Maar dat is een norm, het is de vraag of die aanname wordt geschraagd door de feiten.'

Geen leegte maar ruimte

'Veel mantelzorg is nu privé georganiseerd: Jij zorgt voor je moeder, ik voor de mijne. Bij lokale zorgcoöperaties wordt dat met meer mensen gedeeld. Daardoor zijn burgers eerder bereid iets voor elkaar te doen. Jij helpt je buurvrouw, maar je doet dat samen met anderen. Wanneer jij met vakantie bent, pakken anderen het over. Gezamenlijk eigenaarschap is belangrijk om dorpen leefbaar te houden.' Het is absoluut de moeite waard daar moeite voor te doen, vindt Bock.

Om dat toe te lichten maakt ze onderscheid tussen 'leegte' en 'ruimte': 'Leegte legt nadruk op wat verdwijnt, op de ellende dus. Maar ruimte is iets dat je tot bloei kunt brengen. Het platteland is anders dan de stad maar het heeft een eigen waarde. Je woont er dicht bij de natuur, hebt frisse lucht, ruimte om je heen en plek om op je eigen manier te kunnen leven. Als je je daarvan bewust bent, weet je ook dat je naar die kwaliteiten om moet kijken, dat je die kunt kwijtraken als je niet goed oplet. Dat geldt voor burgers, maar zeker ook voor overheden.'

Veel technologieën en ideeën die tijdens een PhD-traject ontstaan, belanden 'op de grote hoop van wetenschappelijke artikelen'. Voormalig RUG-promovenda Linda Dijkshoorn kon dat niet verkroppen. Haar proefschrift zit nog in de pijplijn, maar inmiddels is ze wél oprichter en CEO van de zeer succesvolle startup EV Biotech.

KIRSTEN OTTEN REYER BOXEM

WWW.EVBIO.TECH

Start-up bedrijf maakt hightech vanille

Lang voordat **Linda Dijkshoorn** (32) aan haar PhD bij farmaceutische biologie begon, wist ze al dat ze naast de wetenschap ook het bedrijfsleven in wou. 'Mijn masteropleiding heb ik bekostigd met een door mijzelf opgezet huiswerkinstituut. Ik wist dat ik kon ondernemen, ik was alleen nog op zoek naar de juiste partners én een goed idee.'

Tijdens haar promotietraject leert ze bio-informaticus Agnieszka Wegryzn en farmaceut Sergey Lunev kennen. Het klikt en samen schrijven ze zich in voor een Venture Lab Weekend van de RUG. Daar ontstaat de eerste versie van een businessplan, dat inmiddels is vervolmaakt in EV Biotech, dat dit voorjaar werd genomineerd voor de Academic Startup Competition.

'Door middel van genetische modificatie van micro-organismen laten wij ze hoogwaardige moleculen produceren, in industriële hoeveelheden,' vertelt Dijkshoorn. 'Die moleculen kunnen worden gebruikt bij de productie van medicijnen, voeding, maar bijvoorbeeld ook shampoos.' Een voorbeeldje: 'Wij kunnen bacteriën maken die vanillesmaak produceren. Dit doen we door bepaalde genen uit de celkern van de vanilleplant te halen – de genen die verantwoordelijk zijn voor de typische vanillesmaak – en in de bacterie te installeren.'

Deze techniek is behoorlijk geavanceerd, maar zeker niet nieuw. Dijkshoorn: 'Wat EV Biotech echt uniek maakt, is dat wij aan dit proces een *state of the art* digitaal traject vooraf laten gaan. Dankzij deze digitale experimenten, kunnen we 95% van de echte experimenten in het lab schrappen. Voor zover ik weet zijn wij de enigen die die twee disciplines onder één dak hebben.'

Een deel van het internationale, zevenkoppige team van EV Biotech is gespecialiseerd in bio-informatica en kunstmatige intelligentie, vertelt Dijkshoorn. 'Door al bestaande, open source analyses en modellen te verzamelen en te verbeteren, en onze eigen algoritmes te ontwikkelen, hebben wij een digitaal laboratorium gebouwd waarin wij heel veel verschillende combinaties van genen kunnen testen. De computer berekent tijdens een proef miljoenen keren alle mogelijke statussen van een cel. En doordat alle "echte data" uit het lab rechtstreeks in het model worden geïntegreerd, wordt de realiteit steeds beter en completer benaderd.'

Deze werkwijze bespaart veel tijd en geeft uitzonderlijk veel inzicht. Daarnaast zijn we veel minder milieubelastend dan traditionele producenten: 'Bij duizend variaties van celletjes heb je een enorme afvalbult van pipetpuntjes, plastic bakjes en chemicaliën. En dat moet allemaal worden verbrand. Het scheelt dus ook een heleboel gas.'

EV Biotech beleeft een vliegende start en heeft de belangstelling van grote namen binnen 'de geheime wereld van de chemie en de stofjes'. Dit succes schrijft Dijkshoorn deels toe aan alle mogelijkheden die de universiteit biedt om starters te ondersteunen: 'Daardoor ontstaat een netwerk en merk je dat je er niet alleen voor staat!' En dat proefschrift? 'Dat komt er gewoon. Maar als je je alleen aan het stramien houdt dat je wordt opgelegd, dan gebeurt er nooit iets nieuws. Bend the rules a little!'

Venture Lab / Northern Knowledge

Het Venture Lab/Centre for Entrepreneurship van de RUG, waar EV Biotech ontkiemde, maakt deel uit van Northern Knowledge. Dit nieuwe consortium van RUG, Hanze en UMCG is de paraplu waaronder deze organisaties hun valorisatie-activiteiten bundelen. Dit betreft de samenwerking met MKB en industrie, maar ook het bevorderen van start-ups en spin-offs.

NORTHERNKNOWLEDGE.NL

Dit jaar gaat spraakonderzoeker Martijn Wieling opnieuw naar Lowlands. Waarom? 'Het is een van de allerleukste dingen die je als wetenschapper kunt doen.' De festivalsfeer, de mensen, het werk en de muziek. Het is keihard werken maar dat hebben Wieling en zijn team er graag voor over. Het onderzoek, 'Hoe ontstaat en verandert een taal?', geselecteerd voor Lowlands Science 2019, is een samenwerking met RUG-collega Gregory Mills.

MEREL WEIJER MARTIJN WIELING

WWW.RUG.NL/STAFF/M.B.WIELING

Front row onderzoek op Lowlands

Hij denkt dat het een foutje is geweest, die front-row pas die hij kreeg toen hij vorig jaar als onderzoeker op Lowlands was. Hij had zijn camera bij zich en blijkbaar dacht men dat hij fotograaf was. Het heeft hem in ieder geval prachtige foto's opgeleverd. Maar dat niet alleen. Want dáárvoor was Martijn Wieling, universitair hoofddocent informatiekunde en bijzonder hoogleraar Nedersaksische/Groningse Taal en Cultuur, niet op het festival.

De vraag is: wat doet een man met een passie voor computers en taal dan wél op een muziekfestival? Het antwoord is simpel. Data verzamelen. Dat deed hij vorig jaar al met het onderzoek 'Grenzeloos lallen', naar de invloed van alcohol op de spraak. Hierbij werd eerst het alcoholpromillage gemeten en moesten de proefpersonen vervolgens een aantal woorden en zinnen in het Nederlands en Engels uitspreken. Zo ontdekte Wieling dat naarmate men meer alcohol op had, de uitspraak in het Nederlands slechter werd, maar die in het Engels gelijk bleef.
Wieling en Gregory Mills hebben een experiment ontwikkeld dat een beetje lijkt op het populaire spel Guitar Hero. Je speelt het in duo's waarbij een van beiden de melodie ziet en de noten alleen kunnen worden gespeeld door het uitspreken van verschillende klanken. Wieling

Martijn Wieling (derde van links) met zijn team

en Mills willen antwoord krijgen op twee vragen: 1) Hoe snel ontstaat er een nieuwe taal wanneer sprekers maar een paar klanken mogen gebruiken om met elkaar te kunnen communiceren? En 2) verandert de uitspraak van die klanken tijdens het communiceren onder invloed van de andere spreker? Tijdens het experiment wordt niet alleen de uitspraak, maar worden met een echoscopieapparaat ook de tongbewegingen geregistreerd.
Data verzamelen op een festival met 60.000 bezoekers is heel anders dan in een lab. Je hoeft bijvoorbeeld geen moeite te doen om mensen te vinden. 'Ze komen gewoon naar je toe, aan de lopende band. Ze willen heel graag meedoen aan het onderzoek.' Maar er zijn natuurlijk ook nadelen. Vorig jaar stonden ze met hun onderzoekslab dichtbij een groot podium. Als er een band speelde, dan trilde de hele vloer en moest je soms moeite doen elkaar te verstaan. En het is intensief: het team van twaalf mensen werkt van twaalf uur 's middags tot acht uur 's avonds achterelkaar door. Op deze manier kunnen ze bijna 300 mensen in drie dagen testen. 'En dan wil je 's avonds natuurlijk ook nog naar de bands kijken. Vorig jaar zag ik bijvoorbeeld The Wombats, Dua Lipa en James Bay.'

Gelukkig staat het team op de crew-camping, waar het net wat rustiger is dan op de camping voor de festivalgangers. Onderzoek doen op Lowlands betekent heel veel data verzamelen in een leuke omgeving in heel weinig tijd; dat is gewoon een fantastische en bijzondere ervaring. Voor dit jaar heeft Wieling weer een front row pas aangevraagd. Hij weet nog niet of hij hem ook krijgt, maar zijn camera neemt hij zeker weer mee.

'THE MOST FREQUENTLY ASKED QUESTION WHEN YOU WORK WITH FRUIT FLIES IS 'HOW TO GET RID OF THEM?'
STELLING **ANITA FABER** FACULTEIT MEDISCHE WETENSCHAPPEN

VOLG ONS OP Alumni – University of Groningen Alumni – University of Groningen
Alumni – University of Groningen alumniuniversityofgroningen

Accountancy & Controlling

Studievereniging PM, dé studievereniging voor Accountancy & Controlling, viert het15-jarig bestaan met een grootse Lustrumweek van **16 t/m 20 september** voor leden van nu en toen. Dompel uzelf weer onder in uw prachtige studententijd! WWW.STUDIEVERENIGINGPM.COM

Bedrijfsrecht

Het Studentengenootschap voor Onderneming en Recht organiseert een alumnidag op **zaterdag 28 september**, (waarschijnlijk) in Amsterdam. Deelname is gratis. Meer informatie binnenkort op WWW.SGOR.NL

Geneeskunde

Op **zaterdag 2 november** organiseert Medische Alumnivereniging Antonius Deusing de jaarlijkse Antonius Deusingdag. Thema: 'De zorg van de toekomst! Onze zorg van nu?' Met o.m. secretaris-generaal Erik Gerritsen van het ministerie van VWS over hoe de zorg gaat veranderen door e-health, 0-de lijnszorg en andere ontwikkelingen. WWW.ANTONIUSDEUSING.NL

Farmacie

Pharmaciae Sacrum, de studievereniging voor (oud-)studenten farmacie in Groningen heeft op **zaterdag 2 november** een Alumnidag met een djembé-workshop, een pubquiz, heerlijke tapas bij Hemingway's en een borrel. WWW.PSGRONINGEN.NL of BOARD@PSGRONINGEN.NL

Rechtsgeleerdheid

Op **vrijdag 8 november** organiseert de Faculteit Rechtsgeleerdheid een alumnibijeenkomst in Utrecht. Thijs van Zanten, bijzonder hoogleraar Overeenkomst en zekerheid en advocaat bij Wijn & Stael Advocaten, deelt zijn kennis over arresten van de Hoge Raad. De lezing wordt gevolgd door een (netwerk)borrel.
WWW.RUG.NL/RECHTEN/ALUMNI

Bewegingswetenschappen

Donderdag 28 november vindt het Symposium van studievereniging Studiosi Mobilae plaats, met interessante sprekers en workshops, ook toegankelijk voor alumni. De inschrijving opent in september/oktober. WWW.STUDIOSIMOBILAE.NL

Tandheelkunde en mondzorg

Op **woensdag 18 december** houdt T.M.F.V. Archigenes het jaarlijkse Symposium voor (oud-)studenten tandheelkunde en mondzorg. Meer informatie volgt via de social-mediakanalen en WWW.ARCHIGENES.NL

Alumnibijeenkomst AVEBE

Zo'n 70 alumni bezochten op 23 mei j.l. de alumnibijeenkomst in het Avebe Innovatiecentrum op de Zernike Campus in Groningen. De aanwezigen kregen onder meer een rondleiding langs de laboratoria in het vorig jaar geopende gebouw en enkele interessante lezingen.

Alumnikringen

Dit najaar zijn er weer verschillende kringbijeenkomsten:

2 oktober
London, met dr. Jasper van der Velde

7 oktober
't Gooi, met prof. Niels Taatgen

14 oktober
Twente

Medio oktober
Hong Kong

18 oktober (o.v.)
Zurich

7 november
Groningen, met prof. Aard Groen,

Medio november
Jakarta

Kijk voor actuele informatie , locaties en andere bijeenkomsten op WWW.RUG.NL/KRINGEN en WWW.RUG.NL/ALUMNI/AGENDA

PERSFOTOBUREAU D. VAN DER VEEN, GRONINGER ARCHIEVEN

Lustrum CUOS/CBO

1969, het jaar van de studentenprotesten, bezettingen maar ook de democratisering van de universiteiten. In Groningen werd op 3 oktober van dat jaar het Centraal Bestuursorgaan (CBO) opgericht, waarin alle studentenvoorzieningen werden gebundeld. In 2005 ging het CBO verder als CUOS, Centraal Uitvoeringsorgaan voor de Studentenorganisaties. Samen bestaan CBO en CUOS deze herfst dus 50 jaar. Dat wordt gevierd met een lustrumbijeenkomst op **vrijdag 4 oktober** 2019. De organisatie probeert zelf zoveel mogelijk oud-bestuurders hierover te benaderen, maar heeft niet van iedereen de juiste contactgegevens. Bent of kent u een oud-bestuurder van een van beide organisaties? Of hebt u beeldmateriaal over het CBO of CUOS? Via CUOS@RUG.NL kunt u zich aanmelden, contactgegevens doorgeven of leuke foto's opsturen.

Kunnen microben de kwelders redden?

ubbo emmius fonds

‘Kwelders: cruciaal voor kustbescherming en trekvogels’ is een van de vier onderzoeksprojecten waarvoor het Ubbo Emmius Fonds van de RUG het komende jaar steun zoekt bij alumni en relaties van de universiteit. Meer informatie over de projecten is te vinden op

www.rugsteunt.nl

KARIN DE MIK SHUTTERSTOCK WWW.RUGSTEUNT.NL

Welke effecten heeft de klimaatverandering op de kwelders? En welke rol spelen microben, planten en kreeftjes daarbij? Als microbieel ecoloog Joana Falcao Salles dát wist, wist ze ook welke herstelstrategie je kunt inzetten om de kwelders te beschermen.

‘Neem een eetlepel grond. Daar zitten meer microben in dan dat er mensen op aarde zijn,’ vertelt microbieel ecoloog Joana Falcao Salles. ‘Micro-organismen zijn enorm belangrijk voor de biodiversiteit op aarde. Ze maken namelijk voedingsstoffen voor plant en dier. En ze bepalen hoe snel flora en fauna zich kunnen aanpassen aan veranderende omstandigheden, bijvoorbeeld op de kwelders.’

Kwelders zijn van wezenlijk belang als leefgebied voor vogels en planten. En dat niet alleen: ze zijn ook van levensbelang voor de kustbescherming, omdat ze bijvoorbeeld de bodemdaling kunnen opvangen. Doordat elke vloed een extra sliblaagje meebrengt, groeit de kwelderhoogte mee met de stijgende zeespiegel. Plantjes als zeekweek en zeekraal remmen er de stroomsnelheid van zeewater af, zodat het slib kan bezinken en ook minder snel weer wegspoelt.

Zeespiegel

Zo gaat het al heel lang. Nog wel. Maar wat gebeurt er met de kwelders als dat evenwicht verstoord wordt? Als het er bijvoorbeeld natter of juist droger wordt? Als de klimaatverandering doorzet en de zeespiegel te hoog wordt? Planten en dieren moeten zich dan aanpassen.

Daarbij spelen microben in de bodem een essentiële rol, vertelt Falcao Salles. En daarom wil ze graag onderzoeken op welke wijze in het bijzonder zeekweek, de kwelderspringer (een strandvlooachtig kreeftje) en de microben elkaar op de kwelderbodem beïnvloeden, bij droogte en bij overstroming. Wat is de onderlinge wisselwerking? Hoe reageren zeekweek, kreeftjes en microben met en zonder elkaar op die wisselende omstandigheden? Welke invloed heeft een stijgende zeespiegel op de structuur van de bodem? Als de planten afsterven, spoelt immers ook de kwelder weg. Tenzij ze zich weten aan te passen.

Rol bodembacteriën

Wat de rol van de bodembacteriën is bij de aanpassing aan de verschillende situaties, wordt onderzocht in een testsituatie in een laboratoriumsetting: In 48 potten met een diameter van zo’n twintig centimeter worden kwelderspringer en zeekweek gedurende lange periodes onder water gezet of droog gehouden. Een hypothese is dat de activiteit van de microben in verschillende situaties verandert. Wat betekent dit dan voor de interactie met de zeekweek en het kreeftje?, wil Falcao Salles weten Het experiment duurt twee maanden en daarna moeten nog eens vier tot zes maanden alle gegevens geanalyseerd worden.

Rampzalig

Falcao Salles: ‘Stel dat bepaalde essentiële functies van de microben veranderen bij een constante overstroming. Dan kan het zijn dat ze daardoor onvoldoende voedingsstoffen beschikbaar maken voor de kwelderplanten, die vervolgens afsterven met als gevolg dat de kwelder bij overstroming permanent verdwijnt. Rampzalig, want dan hebben vogels geen plek meer om te rusten en te broeden. En bovendien verdwijnt de functie van de kwelder als kustbeschermer.’ Wat betreft de kreeftjes: die graven tunnels in de bodem en brengen zo zuurstof naar diepere lagen. Langdurige overstroming leidt tot minder zuurstof in de bodem, waardoor kreeftjes en planten kunnen doodgaan. Falcao Salles: ‘We hopen dat we microben kunnen vinden die planten en kreeftjes zullen helpen beter bestand te zijn tegen grote droogte of overstromingen. Met die kennis kunnen we herstelstrategieën bedenken.’

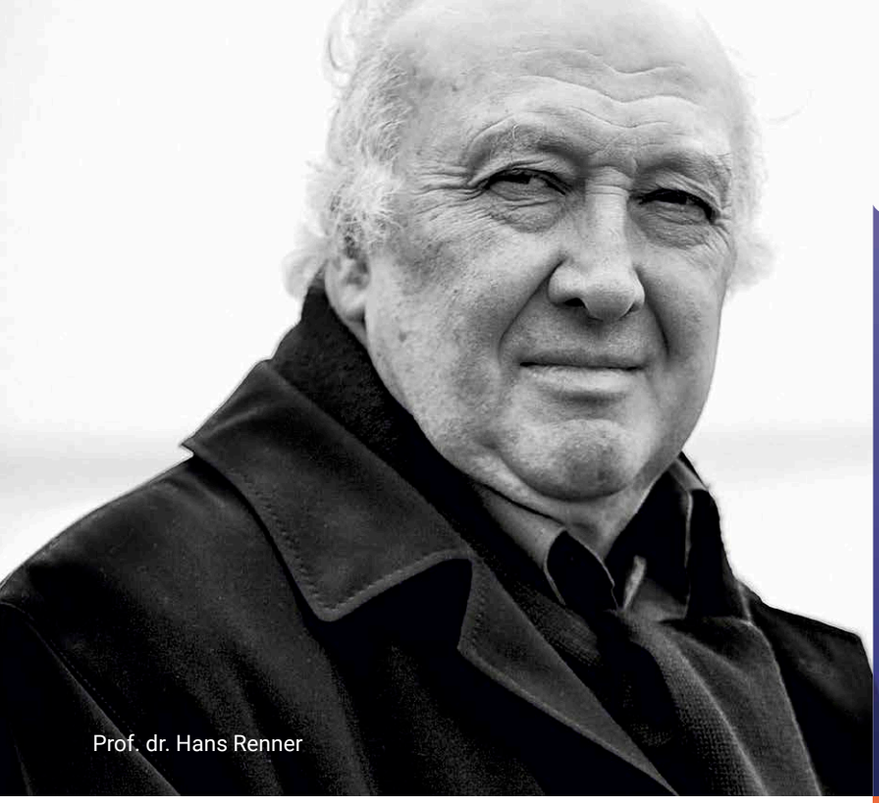

Prof. dr. Hans Renner

Europees leiderschap voor vrede, democratie en vrijheid

Bevlogen over Europa. Een verhaal van vader en dochter.

Door Marjan Brouwers • Foto Dagblad van het Noorden.

Hans Renner (1946), emeritus-hoogleraar Geschiedenis van Midden- en Oost-Europa aan de RUG, en zijn dochter Kirsten (1976), werkzaam als CIO bij Crédit Suisse, hebben allebei een band met de Comenius Leergangen. Hans is een van de sprekers tijdens de Praagse module, een belangrijk onderdeel van de European Leaderschip Course. Kirsten volgde drie jaar geleden de leergang Wijsheid in Leiderschap. Over Comenius zegt Hans het volgende: "Hij was een Europeaan van voor de Europese tijd. Hij vond dat je breed moet kijken en veel moet weten. Wat ik onze leiders, managers en topbestuurders wil meegeven is dat ze verder leren kijken dan Nederland en zich bewust worden van hun Europese identiteit. Daarvoor is de Praagse module zeker niet de slechtste keuze."

In 1968, nadat de Sovjet-Unie een einde had gemaakt aan de Praagse Lente, vluchtte Hans Renner naar Nederland. "Ik was veroordeeld als crimineel en kon niet terug. In Nederland ben ik met Justa getrouwd en heb ik mijn leven opgebouwd. Pas nadat de Muur was gevallen en de communisten waren verdwenen kon ik terug naar Praag. Als je bent opgegroeid in onvrijheid, weet je dat je de idealen van democratie en vrijheid heel hoog moet houden. Dan realiseer je je dat we in Europa allemaal in hetzelfde schuitje zitten en een gezamenlijke toekomst hebben." Zijn dochter Kirsten groeide op in Nederland en heeft die onvrijheid niet zelf meegemaakt. "Mijn generatie heeft nooit de pijn gevoeld van een leven onder een dictatuur. Dat is een luxe en tegelijkertijd een risico. Want je bent je daardoor minder bewust van wat Europa ons heeft gebracht. Wat ik wel van mijn ouders heb meegekregen – naast een aversie tegen het communisme - is een bovengemiddeld bewustzijn dat je iets moet maken van de kansen die je krijgt als je in Nederland bent geboren."

Focus op Europa met liefde doorgeven

Kirsten groeide op in Groningen en Amerika, studeerde natuurkunde in Amsterdam en liep stage bij CERN in Genève. Inmiddels woont ze met man en drie kinderen in Zürich, waar ze werkt voor de bank Crédit Suisse en verantwoordelijk is voor de IT-dienstverlening in Zwitserland. "Ik ben van de IT solution delivery: alles wat je kunt zien op je scherm als je je pc aanzet." De verhuizing naar Zürich was een bewuste keuze: "We willen onze kinderen meegeven dat de wereld groter is dan Nederland. Die internationale focus geef ik met liefde door."

De groei van het populisme

Vader en dochter delen de overtuiging dat Europese samenwerking en integratie essentieel is voor de toekomst van Europa. Hans wijst op de recente Europese verkiezingen. "De groei van het paneuropese populisme is ondanks de pessimistische verwachtingen meegevallen. In Hongarije, Polen en Italië hebben de rechtsnationalisten duidelijk gewonnen, maar in het algemeen is de schade beperkt gebleven. Het communistische verleden speelt landen in Midden- en Oost-Europa nog steeds parten. Tsjechië doet het bepaald niet slecht wat betreft

Comenius, verbonden met de Rijksuniversiteit Groningen en Freia, is een internationaal kennisinstituut en een netwerk gericht op leiderschapsontwikkeling. Bestuurders, toezichthouders, directeuren en toptalent nodigt Comenius uit tot reflectie op en verdieping van het eigen leiderschap. Programma's van Comenius geven bezieling de plek die ze verdient: motor van denken en handelen.

European Leadership Course

Internationaal, academisch programma aan de universiteiten van Leuven, Heidelberg, Bologna, Praag, Cambridge, Groningen en Granada. Startdatum: 27 november 2019

Vragen? Neem contact op met adviseur Clara Smits via 033 - 422 99 29. Of kijk voor meer informatie op comeniusleergang.nl/europa.

drs. Kirsten Renner

welvaart, economische voorspoed en sociale voorzieningen. De levensstandaard heeft zich dankzij het lidmaatschap van de EU positief ontwikkeld. Toch hebben ook daar de populisten voet aan de grond gekregen en is de president er zelfs een. In Nederland hebben we ons vrij kunnen ontwikkelen en ik ben ervan overtuigd dat Nederlanders daardoor kritischer zijn en minder ontvankelijk voor het populistische gedachtengoed dan mensen die zolang onder de communisten moesten leven. Ach, we missen een leider met de persoonlijkheid van Václav Havel. Als hij nog in leven was, dan verzeker ik u, dan was het allemaal anders."

Rijk, maar klein

Zwitserland verhoudt zich anders tot de EU dan Tsjechië: het land is geen EU-lid, betaalt wel mee, maar heeft geen stemrecht. Kirsten: "Als buitenlander voel ik me hier zeer welkom. Zwitserland is een rijk land, maar te klein om de wereldproblemen zelf aan te pakken. Daarom heeft het land die samenwerkingsverbanden met de EU hard nodig. Wat ik raar vind, is dat de Zwitsers mogen 'cherrypicken': ze kiezen zelf op welke terreinen ze met de EU samenwerken. Ik vind eigenlijk dat je meedoet of niet." Wat haar verder opvalt is dat Zwitsersland haast nog beter kan polderen dan Nederland. "Alles wordt hier decentraal geregeld, per gemeente of kanton. Maar de overheid gebruikt –ook op lokaal niveau- een referendum voor ieder besluit." Hans haakt hier meteen op in: er zou in Europa veel meer gepolderd moeten worden.

"Er zou in Europa veel meer gepolderd moeten worden."

"Wat er ontbreekt in Tsjechië en andere voormalig communistische landen zijn leiders die de verschillen kunnen overbruggen. Leiders als Mark Rutte, die in staat is om tegenstellingen te pareren. Of iemand als mevrouw Arib, die als voorzitter van de Tweede Kamer de discussie binnen de beschaafde lijnen weet te houden. Jammer voor Nederland, maar ik vind daarom dat Mark Rutte de nieuwe Donald Tusk moet worden."

Geen autoritaire, maar verbindende leiders

Daarmee komt het gesprek op leiderschap en de vraag of Europa een sterke leider nodig heeft. Volgens Kirsten is die term op twee manieren uit te leggen: "Wat we niet nodig hebben zijn autoritaire leiders die denken dat ze met oneliners de problemen van de wereld kunnen oplossen. Ik geloof in leiders die verbinden en relevante topics kunnen aanpakken, zoals defensie en klimaat, een thema waar ik mijn kinderen continu over hoor praten. We hebben leiders nodig als Angela Merkel, die zich focussen
op het creëren van een gemeenschap." Dat goede bedoelingen van leiders worden ondermijnd door manipulatie, leugens en fake news is niet nieuw, voegt Hans toe. "Als iemand daar een oplossing voor zou weten, dan verdient hij of zij onmiddellijk de Nobelprijs voor de Vrede. We leven in een vrije samenleving en iedereen heeft recht op een eigen mening. Aan de andere kant heb je mensen die misbruik maken van de democratische structuur om deze omver te werpen. Dat is de sterkte en de zwakte van de liberale, parlementaire democratie, maar censuur zou nog erger zijn."

"Wat we niet nodig hebben zijn autoritaire leiders die denken dat ze met oneliners de problemen van de wereld kunnen oplossen."

Integratie of verdeeldheid

Hij schetst de twee richtingen die Europa kan inslaan: "We kunnen kiezen voor een ontwikkeling waarbij we met vallen en opstaan toegroeien naar meer Europese integratie en we de liberale, parlementaire democratie, waar we allemaal aanhangers van zouden moeten zijn, verder ontwikkelen om te komen tot een vrij, democratisch, vredelievend Europa. Autoritaire leiders zijn daarbij uit den boze: dus geen Orbans, Poetins en Salvini's. Maar het kan ook de kant opgaan van een verdeeld Europa. Die ontwikkeling dreigt zich nu te voltrekken in Groot-Brittannië met brexiteers als Nigel Farage en Boris Johnson. Ook in Nederland zijn er parlementariërs die om een Nexit roepen ten faveure van een sterke natiestaat. Daarmee willen ze Europa verzwakken. Willen wij de eerste viool blijven spelen in het internationale orkest, dan hebben we juist meer Europa nodig. Met 'ieder voor zich' gaan we in die keiharde concurrentie onderuit. Mogelijk gaat er van Brexit een heilzame, zelfs louterende werking uit, als mensen zien wat er gebeurt als het populisme de overhand krijgt."

Hoop op de komende generatie

Europese integratie betekent volgens Kirsten ook dat de EU-landen niet mogen wegkijken als het moeilijk wordt. Bijvoorbeeld als er bootjes met vluchtelingen aanspoelen op Lesbos of als de ellende verder toeneemt op Sicilië en Lampedusa. "Ik begrijp werkelijk niet dat Noord-Europese landen roepen dat vluchtelingen het probleem van Griekenland en Italië zijn. Zo speel je Europa uit elkaar." Haar hoop is gevestigd op de komende generatie, op jongeren als Gretha Thunberg, het Zweedse klimaatmeisje: "Die generatie gaat echt iets betekenen voor de verbintenis en de samenwerking. Laat dan de crisis van het klimaat, hoe zuur ook, de verbindende factor zijn over alle landen heen." Waarop Hans opmerkt dat het idee dat de jeugd de toekomst heeft van alle tijden is. "Ik ben het eens met Kirsten, maar tegelijkertijd ontslaat dat onze generatie niet van de plicht om ons in te zetten voor een beter Europa. Wij moeten zelf het goede voorbeeld geven."

KOP D'R BIE

Afgestudeerd? Maar toch niet úitgestudeerd? Ontdek wat de RUG nog allemaal te bieden heeft, al dan niet online: van lezingen, cursussen en collegereeksen tot video's, bijeenkomsten en een UB-lidmaatschap. Hieronder een greep uit het aanbod. Kijk verder op www.rug.nl/kopdrbie

Lezingen

SGG op Noorderzon

17 augustus 2019 – 20.00 uur
Spiegeltent
Laat ons ook een beetje ongelukkig zijn door Dirk De Wachter

18 augustus – 20.00 uur
Spiegeltent
Ellen Laan – Seks! Een leven lang leren

24 augustus – 20.00 uur
Spiegeltent
Darwin in de stad door Menno Schilthuizen

11 september 2019 - 20.00 uur
Studium Generale Groningen
Simon(e) van Saarloos – Herdenken herdacht

12 september 2019a– 20.00 uur
Studium Generale Groningen
Rob de Wijk – De nieuwe wereldorde

17 september 2019 – 16.15 uur
Oratie prof. dr. M. (Monika) Smit, leerstoel: Psychosociale zorg voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen

18 september 2019 – 14.30 uur
Studium Generale Groningen
Afscheidssymposium Douwe Draaisma – (Auto)biografisch geheugen – met Nelleke Noordervliet, Peter Middendorp en Arjan Visser

23 september 2019 – 20.00 uur
Gastschrijver 2019 Edward van de Vendel en Iduna Paalman:
Dichtbij de vlammen

30 september 2019 – 20.00 uur
Gastschrijver 2019 Edward van de Vendel:
Tien moderne klassiekers

8 oktober 2019 – 20.00 uur
Gastschrijver 2019 Edward van de Vendel en Pim Lammers:
Queerboeken voor jongeren

Postacademisch Onderwijs

Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap
Post-academische opleidingen voor geestelijk verzorgers, kerkelijk werkers, predikanten, docenten in het PO en VO en overige geïnteresseerden. Bekijk nu ons nieuwe aanbod van postacademische cursussen voor 2019-2020. Daarnaast bieden we een brede selectie van Open Colleges aan, waaronder Hebreeuws, Grieks en **Koranisch Arabisch**.

WWW.RUG.NL/GGW/EDUCATION/OTHER-EDUCATION/

University of Groningen Business School
Executive programma's:
Environmental, Social and Governance Assurance – Dick de Waard – start **13 september**
Impactvolle Data Analist – Jaap Wieringa – start op **20 september**
Customer Experience Management – Jelle Bouma – start **12 september**

Executive Masters:
Food and Online Retail
modulaire instroom mogelijk
Finance and Control
start in september
M&A and Valuation
start in september
Accountancy
start in september
WWW.RUG.NL/FEB-FOR-BUSINESS/BUSINESS-SCHOOL/

Cursussen

Juni t/m augustus 2019
Zomercursussen Talencentrum
Het Talencentrum van de Rijksuniversiteit Groningen biedt weer zomercursussen aan: Nederlands voor anderstaligen en voor moedertaalsprekers, Spaans, Duits en Engels.
WWW.RUG.NL/TALENCENTRUM-ZOMERCURSUSSEN

MOOC: Improving your study techniques
Start ieder gewenst moment

MOOC: Decision Making in a Complex and Uncertain World
Startmogelijkheid tussen 9 september en 8 december

MOOC: Religion and Conflict (final run!)
Startmogelijkheid tussen 7 oktober en 29 december

Meer over deze en andere MOOCs op WWW.RUG.NL/MOOC

33e JAARGANG – 2e NUMMER/JULI 2019 – ISSN 0921-1721

COLOFON

WWW.RUG.NL/BROERSTRAAT5

Broerstraat 5 is een gratis kwartaalmagazine voor alle afgestudeerden, gepromoveerden en relaties van de RUG, inclusief oud-cursisten van de Academische Opleidingen Groningen. Als alumnimagazine wil het ertoe bijdragen dat het contact tussen de universiteit en iedereen die daar onderwijs heeft gevolgd in stand blijft en zo mogelijk intensiever wordt. Heeft u opmerkingen of ideeën? Laat het ons weten! REDACTIE Bineke Bansema, Fenneke Colstee-Wieringa, Bert Wolfkamp BEELDREDACTIE Merel Weijer HOOFDREDACTIE Fenneke Colstee-Wieringa REDACTIEADRES Redactie Broerstraat 5, Postbus 72, 9700 AB Groningen T (050) 363 52 36 redactieB5@rug.nl VORMGEVING In Ontwerp, Assen DRUK Zalsman Grafische Bedrijven OPLAGE 90.000 ADRESWIJZIGINGEN Indien u wijzigingen wilt doorgeven of contact niet op prijs stelt, kunt u zich wenden tot Alumnirelaties RUG: T (050) 363 30 61 alumni@rug.nl of via www.rug.nl/alumni/wijzigingen De RUG hecht veel waarde aan contact met haar oud-studenten. Conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming gaat de universiteit zorgvuldig met adresgegevens om. www.rug.nl/alumni/privacy

FOTO KAPITONOVA

Lezing Christiaan Triebert

Christiaan Triebert, de nieuwe Alumnus van het Jaar, zal vanuit New York naar Groningen komen om tijdens de opening van het Academisch Jaar, op 2 september, zijn prijs in ontvangst te nemen. Van die gelegenheid heeft Studium Generale Groningen gebruik gemaakt om Triebert uit te nodigen een lezing te geven. Deze zal op 3 september in het Academiegebouw plaatsvinden. Nadere mededelingen op SGGRONINGEN.NL

Groninger Museumnacht

Op **zaterdag 7 september** is de Groninger Museumnacht (GRONINGERMUSEUMNACHT.NL). Tussen 19.00 en 1.00 uur 's nachts zijn met een passe-partout van € 5,– vijf musea in Stad toegankelijk: Groninger Museum, GRID Grafisch Museum Groningen, Noordelijk Scheepvaartmuseum, Universiteitsmuseum en Storyworld. Cultureel Studentencentrum USVA verzorgt op elke locatie een activiteit. De vorige twee edities waren volledig uitverkocht. Online ticketverkoop: TICKETS.GRONINGERMUSEUM.NL

FOTO JOTA CHABEL

Gastschrijver Edward van de Vendel

Dit jaar is kinder- en jeugdboekenschrijver Edward van de Vendel de gastschrijver van de RUG. In drie openbare lezingen en een interview zal hij zich komend najaar buigen over klassiekers uit de kinder- en jeugdliteratuur, queerboeken en literatuur op het Eurovisie Songfestival. Van de Vendel heeft meer dan 90 boeken op zijn naam, met diverse vertalingen. Hij ontving o.a. negen Zilveren Griffels en vier uitnodigingen voor de internationale Astrid Lindgren Memorial Award.

SGGRONINGEN.NL/EVENEMENT/DICHTBIJ-DE-VLAMMEN

rijksuniversiteit groningen

Summer!

Let's recharge

Large Travel mug
€ 12,95

Sustainable lunchbox
€ 22,50

Poster University buildings
€ 4,95

The University of Groningen is committed to sustainability.
These items are produced with love for people and planet.

Oude Kijk in 't Jatstraat 19
050 363 2700 / universiteitswinkel@rug.nl
universiteitswinkel i_shop_rug
www.rug.nl/shop

i Shop

TENTOONSTELLING — UNIVERSITEITSMUSEUM GRONINGEN

RUIMTESCHIP AARDE

6 JUNI T/M 27 OKT 2019

IN DE WONDERKAMERS VAN DE WETENSCHAP

rijksuniversiteit groningen / universiteitsmuseum

OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 7A
OPEN: DI T/M ZO | 12U - 17U

Allebei voelden ze wel voor de politie. De ene jurist bleef daar jaren voor hij officier van justitie werd. De ander werd afgewezen, week uit naar het theater en is tegenwoordig met twee studievrienden directeur van een culinaire onderneming.

ELLIS ELLENBROEK

RETOURADRES: RUG/A&F, POSTBUS 72, 9700 AB GRONINGEN, NEDERLAND

IGOR SORKO (48)

STUDIE rechten van 1990 tot 1997 **IS** met oud-huisgenoten Daan Faber (alumnus rechten) en Maarten Hoekstra (alumnus bedrijfseconomie) oprichter van Mister Kitchen, ontwikkelaar van culinaire producten en concepten **HUISHOUDEN** met Jola Klarenbeek (56), directeur theater Frascati Amsterdam; 2 zoons (17 en 15) **HUIS** oude tonijnenjager in het IJ **INKOMEN** 6500 euro bruto maandsalaris uit eigen bedrijf

FOTO ERNIE ENKELAAR

'Het enige dat me leuk leek om met mijn juridische opleiding te doen, was bij de politie. De toelatingsprocedure duurde een half jaar. In de tussentijd was ik technicus bij Carré, decorstukken van links naar rechts duwen. Theater is een hobby van mij. Toen ik voor de politie werd afgewezen omdat ze meenden dat ik niet zou kunnen functioneren in een hiërarchische en ambtelijke werkomgeving, heb ik bij het Holland Festival gesolliciteerd op een productiefunctie. Jacques van Veen was daar zakelijk directeur. Hij was directeur van de schouwburg in Groningen toen ik in 1994-1995 rector van Vindicat was. Hij had een teringhekel aan Vindicaters. Tien jaar voor mijn rectoraat had Vindicat tijdens een gala de halve schouwburg gesloopt. Een brief die ik hem als rector had geschreven – of we de lustrum-musical in de schouwburg mochten doen – was direct de prullenbak in gegaan. In mijn sollicitatie refereerde ik aan die eerdere brief. Ik werd aangenomen! Jacques is nog steeds een hele goede vriend van me. Na een kleine tien jaar theaterwereld – ik was later zakelijk directeur van het Cosmic Theater in Amsterdam – hebben Maarten, Daan en ik op 1 januari 2006 Mister Kitchen opgericht. We zijn oud-huisgenoten. In ons studentenhuis Tussen Beide Markten stond goed koken hoog in het vaandel. Maarten en Daan waren respectievelijk kok en copywriter geworden. Ze schreven samen al kookboeken en columns. Zij hadden een derde partner nodig die strategischer en zakelijker was dan zij. Alles wat Mister Kitchen doet gaat over koken, eten en voeding. Wij schrijven culinaire reisverhalen in *Allerhande* en *Delicious*, we ontwikkelen evenementen zoals het Weekend van de Rollende Keukens, maar vooral ook innovatieve producten, bijvoorbeeld groentespreads, pindakaas zonder palmolie, vegaburgers. Fooddesign heet dat tegenwoordig en het is enorm hot. Het assessmentbureau van de politie had meer dan gelijk: Ik ben graag eigen baas. Klopt, ik heb een bedrijf met twee anderen. Maar wíj hebben met elkaar in huis gewoond. Geld? Vrouwen? We kennen elkaar door en door en weten wat we aan elkaar hebben.'

JIRKO PATIST (47)

STUDIE rechten van 1991 tot 1997 **IS** officier van justitie, tevens persofficier bij Landelijk Parket Openbaar Ministerie **HUISHOUDEN** getrouwd met RUG-alumna rechten Maaike Patist-Verheij (47), directeur gemeente Haarlem; 2 zoons (17 en 10), dochter (15) **HUIS** 19e-eeuws pand in Leiden **MAANDINKOMEN** 9150 euro bruto

'Ik solliciteerde als raio, destijds de route naar rechter of officier, maar ze waren van mening dat ik nog met een been in het studentenleven stond. Helemaal waar, ik stond er nog met twéé benen in, al vond ik dat op dat moment natuurlijk niet. Ik heb toen de Politieacademie gedaan en vijf jaar bij de Amsterdamse politie gewerkt. Op straat, met de poten in de klei, heb ik veel geleerd, maar ik werd snel leidinggevende en voelde me te ver afstaan van het vak. Wat ik als leidinggevende bij de politie deed, kon ook bij een bank, of bij Philips. Sinds tien jaar werk ik als officier bij het Landelijk Parket. Naar aanleiding van de Schiedammer Parkmoord zijn ze extra officieren van justitie gaan werven, met name mensen van buiten, mensen met levenservaring, bijvoorbeeld opgedaan bij de politie. Het merendeel van de zaken die wij doen is drugs-gerelateerd, maar denk ook aan terrorisme, cybercrimes, genocide, kinderporno. Ik sta positief in het leven. Maar van de moraal van sommige mensen ben ik wel geschrokken. Hoe makkelijk jongvolwassenen, kinderen vaak nog, over de streep getrokken worden om iemand anders het licht uit de ogen te schieten. Dat verbaast mij. Ik heb dat zien veranderen. En ik zou graag willen weten hoe het komt. Als OM willen we meer op de preventieve toer. Preventie is effectiever dan opsluiting. Het gat dat iemand laat in de criminele wereld als wij hem opsluiten, wordt altijd wel weer gevuld. Ik heb niet de illusie dat we Nederland veilig maken door alleen het opsluiten van boeven.
We zoeken overleg en samenwerking met allerlei partners. Bijvoorbeeld: Er zijn garages die auto's ombouwen met allerlei geheime luikjes voor vuurwapens en verdovende middelen. Door samenwerking met de brancheorganisaties van garages verbetert het toezicht daarop.
Persofficier is een neventaak. Het is heel leuk om media uit te leggen hoe een zaak in elkaar steekt. Maar ik zie mezelf liever niet terug als ik op tv ben geweest. Dan word ik ook niet geplaagd door gedachtes als: Wat zeg ik vaak eh, of: Dit of dat had ik anders moeten zeggen.'